

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Föräldraskap och kön

- en kvalitativ studie om genusperspektiv på en familjecentral

Socionomprogrammet
C-uppsats VT 2011
Författare: Therese Ernstsson
Handledare: Leila Billquist

Abstract

Titel: Föräldraskap och Kön- en kvalitativ studie om genusperspektiv på en familjecentral

Författare: Therese Ernstsson

Nyckelord: Familjecentral, kön, genus, jämställdhet, socialkonstruktivism

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur personal på en familjecentral konstruerar föräldraskap och kön i deras dagliga arbete. För att ta reda på hur föräldraskapet gestaltas genom ett könsperspektiv på familjecentralen har jag formulerat två frågeställningar.

- Hur arbetar man för att öka pappors deltagande?
- Hur arbetar man med jämställdheten i föräldraskapet?

Insamling av empirin till denna undersökning skedde genom fyra kvalitativa intervjuer med personal på en familjecentral. Tre av intervjuerna skedde muntligt och en intervju skriftligt. Den teoretiska utgångspunkten är socialkonstruktivism och som analytiska begrepp använder jag mig av diskurs, könsperspektiv och könsmaktsordning.

Resultat som visade sig var att pappors deltagande var som störst när Mödravårdscentralen hade sina föräldrautbildningar. Sedan minskade männens deltagande av olika orsaker. Man har vid starten av familjecentralen diskuterat jämställdhet men en tvetydig bild framträder om detta är något som görs aktivt i verksamheten och i de aktiviteter som erbjuds. Det framgår klart att när det gäller kontakt med föräldrar, via telefon, brev eller i möten så vänder man sig till den det berör. Det är alltså situationen och inte könet på föräldern som avgör. I undersökningen framträder även hur konsekvenser av det ojämlika föräldraskapet påverkar familjen. Familjecentralen är en kvinnodominerad verksamhet där man utformar mycket av verksamheten utifrån ett kvinnligt perspektiv. Detta avspeglas på synen på föräldraskap vilket jag belyser genom mina valda teoretiska perspektiv.

Förord

Denna uppsats kom till mig omedvetet. Det var inte min initiala tanke att skriva ur ett genusperspektiv men ämnet ligger mig nära om hjärtat, ibland lite för nära har jag hört andra nämna. Jämställdhet är ett viktigt ämne och värt att ta upp om och om igen. Min förhoppning är att jag med min uppsats är med och bidrar med kunskap inom området.

Jag vill rikta ett tack till Urban Fakelius, som under våra handledningsmöten när jag gjorde min praktik, bidrog till många tänkvärda reflektioner kring jämställdhet.

Ett varmt tack till mina föräldrar som ställt upp med hjälp på många olika sätt. Det är tack vare er som jag kunnat skriva den här uppsatsen. Ett speciellt tack till Stefan Dahlberg är också på sin plats. Slakten är bäst!

Sist men inte minst ett stort tack till min uppsatshandledare Leila Billquist för alla synpunkter och goda råd. Du har visat på stort tålamod med mig och ägnat din fritid åt att läsa igenom mitt arbete. För det är jag mycket tacksam!

Tack även till mina informanter för att ni tog er tid och deltog i undersökningen. Utan er medverkan hade uppsatsen inte blivit av!

Therese Ernstsson
Lysekil 2011

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	5
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	7
1.4 Begrepp	7
2. Familjecentraler- bakgrund och historisk framväxt	8
3. Jämställt föräldraskap?	11
4. Tidigare forskning	13
4.1 Inledning	13
4.2 Familjecentraler	14
4.3 Kunskapsöversikt samt genusprojekt	16
4.4 Könskonstruktioner i socialt arbete	17
4.5 Konsekvenser av det ojämlika föräldraskapet	18
4.6 En internationell utblick	19
4.7 Sammanfattning	19
5. Teoretiska begrepp och perspektiv	20
5.1 Diskurs	20
5.2 Socialkonstruktivism	21
5.3 Könsperspektiv	22
5.4 Könsmaktsordning	23
5.5 Sammanfattning	24
6. Metod	25
6.1 Val av metod och datainsamling	25
6.2 En abduktiv ansats	25
6.3 Urval	26
6.4 Intervjugenomförande	26
6.5 Bearbetning av material	28
6.6 Etiska aspekter	29
6.7 Förförståelse	30
6.8 Reliabilitet och validitet	30
6.9 Avgränsning och generaliserbarhet	31
6.10 Metodreflektion	32
7. Resultat/Analys	33
7.1 Beskrivning av familjecentralen	33
7.2 Pappors deltagande	34
7.3 Jämställdhet	37
7.4 Föräldraskap	39
7.5 Slutreflektion och vidare forskning	41
Källförteckning	43

Bilagor

46

1. Inledning

Familjepolitiken och jämställdhetslagstiftningen har under de senaste åren riktat sig mot att förändra könsordningen inom familjen och syftar till att utforma ett individualiserat och autonomt föräldraskap (Lundqvist & Roman, 2009). Samhället strävar efter ett jämställt föräldraskap och genom olika politiska åtgärder har man gjort det möjligt för kvinnor att kombinera familj och förvärvsarbete. Som incitament för att öka männens familjeansvar har man utformat specifika åtgärder riktade till pappor. Socialpolitiken både stöttar och fostrar föräldrar i ”rätt” riktning samt påverkar de samhälleliga diskurserna kring föräldraskap (Lundqvist & Roman, 2009; www.sweden.gov.se). Trots jämlikhetsdiskursen är det trots allt kvinnor som tar på sig det största ansvaret för familjen och de traditionella könsrollerna dröjer sig kvar (Elvin- Nowak & Thomsson, 2003). Man talar om jämställdhet och ser det som självklart men ofta visar sig verkligheten annorlunda i praktiken när man får barn (Bremberg, 2009). Enligt statens statistiska centralbyrå tog pappor bara ut 22 procent av föräldrapenningen 2010 (www.scb.se) vilket kan indikera på en ojämn fördelning av ansvaret kring familjen.

På en familjecentral arbetar flera yrkeskategorier tillsammans för att främja en god hälsa hos föräldrar och barn. Den utgör en viktig del i folkhälsoarbetet då personalen kommer i kontakt med de flesta föräldrar och barn och skapar på så sätt en arena där man kan förmedla bilder av ett gott föräldraskap. En familjecentral bör innehålla minst barnhälsovård, mödravård, öppen förskola samt socialtjänst med inriktning på förebyggande arbete (1 www.familjecentralen.se) Den service som erbjuds är frivillig och lättillgänglig med förhoppning om att nå de som annars inte skulle söka hjälp (Berg Wikander, 2006). Genom att samla olika verksamheter med bakgrund i olika traditioner vill man anamma en helhetssyn och förhindra att någon faller mellan stolarna. Att stärka det sociala nätverket runt föräldrar och barn och vara en kunskapsresurs för familjerna är också en viktig del av arbetet (a.a.). Maria Hjortsjö (2005) som forskat om familjecentraler säger att en återkommande övertygelse hos familjecentraler är att tidiga insatser ger vinster för både individ och samhälle.

Då familjecentraler till stor del utgörs av förebyggande arbete är det intressant att undersöka hur man ser på föräldraskap som en del i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Hur tänker

exempelvis personalen kring genusfrågor? Använder man sig av en helhetssyn i möten med föräldrar? I tidigare forskning framgår det att pappor är underrepresenterade på familjecentraler (Abrahamsson & Bing & Löfström, 2009; Fhi, 2000; Gedda, 2009; Hjortsjö, 2005). Bremberg (2009) skriver att barnhälsovårdens föräldragrupper i första hand är utformade för kvinnor och att det är fler kvinnor än män som intresserar sig för föräldrastöd. De traditioner och normer som präglar familjecentralen påverkar i sin tur bemötandet av föräldrarna och vad man förväntar sig av mamma respektive pappa. Frågor som då blir intressanta att söka svar på, är hur föräldraskap konstrueras på familjecentralen och kan man med hjälp av förebyggande arbete inkludera pappor i större utsträckning och därmed bidra till en mer jämställd familj?

Att få barn är en omvälvande process för föräldrar och kan leda till en tid med mycket slitningar i familjen (Fhi, 2000). Min förförståelse bygger på tron om att en del bekymmer eventuellt skulle förhindras om man fick stöd och hjälp i ett tidigt skede. Jag tror också att diskursen om föräldraskap i mångt och mycket bottnar i traditionella könsroller och i bemötandet av föräldrar konstrueras och cementeras dessa roller om och om igen. Det är viktigt att socialt arbete uppdateras och sätts i förhållande till det förändrade samhället särskilt eftersom man i arbetet också möter en del problem uppståndsna ur ojämlikhet mellan könen (Bäck-Wiklund & Franséhn, 2003; Gruber, 2002) Genom att aktivt inta ett genusperspektiv kan man lyfta fram alternativa diskurser och underlätta för pappor att ta sig in på vad som tidigare varit kvinnornas och mammornas arenor. Hur pappor inkluderas på ett tidigt stadium kommer i längden ofrånkomligt påverka både barnen, relationerna mellan föräldrarna och de samhälleliga diskurserna.

1.1 Problemformulering

När jag gjorde min litteratursökning på familjecentraler hade jag först fokus på samverkan mellan olika professioner. Dock upptäckte jag att det redan gjorts en del forskning om detta och med risk för att upprepa vad som redan skrivits valde jag att lägga det åt sidan. Familjecentralen är en arena där olika verksamheter samlas och har med sitt upplägg goda förutsättningar att arbeta förebyggande med barnfamiljer. Med föreställningen om att konstruktionen av föräldraskap har en påverkan på både barn, relationer och samhälle har jag valt att fokusera på hur man ser på föräldraskap genom ett genusperspektiv. Då detta fält inom just familjecentraler är relativt outforskat vill jag genom min uppsats bidra med kunskap och belysa ett viktigt område.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur personal på en familjecentral konstruerar föräldraskap och kön i deras dagliga arbete. För att ta reda på hur föräldraskapet gestaltas genom ett könsperspektiv på familjecentralen har jag formulerat två frågeställningar.

1.3 Frågeställningar

- Hur arbetar man för att öka pappors deltagande?
- Hur arbetar man med jämställdheten i föräldraskapet?

1.4 Begrepp

I det dagliga talet används ord och begrepp ofta utan djupare förståelse. Jag vill här förklara samt förtydliga innebörden i en del begrepp som jag kommer använda mig av i uppsatsen. Vissa andra begrepp som jag också anser behöver en förtydligande introduktion kommer jag att presentera nedan under teoretiska perspektiv och begrepp.

Förebyggande arbete:

Betyder enligt nationalencyklopedin att *"vidta åtgärder i förväg för att förhindra (viss skadlig utveckling) ofta med avs. på hälsotillstånd"*. Jag har valt att utgå från begreppen *universell*, *selektiv* och *indikerad prevention* då de på ett tydligt sätt förklarar olika typer av förebyggande arbete¹

Enligt socialstyrelsens kunskapsöversikt och kartläggning (2008) utgår familjecentraler ifrån universell prevention och kompletterar med de andra nivåerna (www.socialstyrelsen.se).

Hjortsjö (2005) använder begreppen och sätter in dem i relation till familjecentralen. Där kan den öppna förskolans verksamhet ses som universellt förebyggande då den ger förutsättningar för personalen att skapa ett positivt föräldraskap genom goda betingelser så som olika aktiviteter som föräldrar och barn kan delta i. Universellt förebyggande arbete kan även vara då socialsekreterare och familjerådgivare finns lättillgängliga genom sin närvaro på familjecentralen. Eller att man

¹ Jag vill förtydliga att jag åsyftar samma sak när jag använder mig av "förebyggande arbete" och "prevention".

arbetar med grupper, såsom föräldragrupper. Universell prevention riktar sig till alla.

Selektivt förebyggande arbete ses mer som riktat arbete. Man uppmärksammar riskfaktorer och arbetar för att minska dem. Rent praktiskt kan detta vara arbete med att stödja och hjälpa föräldrar som haft det besvärligt redan innan de fick barn. Möjligheten för föräldrar att snabbt få tid hos familjerådgivaren om de har en relationsproblematik ses också som selektiv prevention (Hjortsjö, 2005). Riktade gruppverksamheter, exempelvis för unga föräldrar som befinner sig i riskzonen för att utvecklas negativt är ett annat exempel (www.socialstyrelsen.se).

På familjecentralen är det enligt Hjortsjö (2005) socialsekreterarna som arbetar mest med indikerad prevention. Då har det redan "gått väldigt långt" (sid. 148) och man jobbar med specifika människor för att förhindra en fortsatt negativ utveckling eller försöker vända en situation till det bättre. Problemet är identifierat och man sätter in särskilda inriktade insatser som på en familjecentral kan vara både till en individ eller grupp (www.socialstyrelsen.se).

Min tanke med att koppla ihop det förebyggande arbetet med ett genusperspektiv är att jag tror att man kan påverka samt förhindra negativa processer som rör män och kvinnors ojämlikhet. Inom de olika preventiva nivåerna skulle man kunna skapa förutsättningar för ett jämlikt föräldraskap genom synen man förmedlar på föräldraskap och jämställdhet. Detta kan bidra till en gynnsam utveckling och i slutändan få långsiktiga effekter.

Jämställdhet:

Med jämställdhet menar jag att kvinnor och män ska ha samma rättigheter, skyldigheter samt möjligheter inom alla grundläggande områden (www.ne.se). Inom föräldraskapet syftar detta till delat ansvar oavsett kön.

2. Familjecentraler- bakgrund och historisk framväxt

Samverkansidén är inte ny. Redan på 60-talet växte idén fram om samordnade insatser för föräldrar och barn. 1968 slogs den dåvarande Socialstyrelsen och Medicinalstyrelsen ihop med motiveringen att vården skulle förbättras. Genom att socionom- och sjuksköterskeutbildningarna blev universitetsanknutna skapades två professioner med olika kunskapssyner kring förebyggande

barnavård. För att minimera risken att någon skulle hamna mellan stolarna strävade man efter samverkan mellan kommuner och landsting (Enell, 2007; Hjortsjö, 2005). I samma anda förslogs 1972, i barnstugeutredningens betänkande, att samordna barn- och mödravårdscentralerna, öppna förskolan samt den sociala barnavården. Man skulle kalla verksamheterna familjeservicecentraler vilket kan ses som en tidig förlaga till dagens familjecentraler (Enell, 2007).

Den offentliga sektorn expanderade under 70-talet och med det följde utbyggnaden av förskoleverksamheter och vårdcentraler. Förskolan tillskrevs en betydande roll för det förebyggande arbetet och föräldrautbildningen växte fram (Hjortsjö, 2005). Syftet med föräldrautbildningen var att det skulle medverka till en bättre situation för föräldrar och barn i samhället och man hänvisade till samverkan mellan familj och samhälle (a.a.). Förebyggande arbete och föräldrastöd var precis som idag i förgrunden (Bing, 2005). Det som idag kallas öppen förskola startades som en lekrådgivning för barn. Lekrådgivningen, där barn som inte hade plats på förskolan kunde få pedagogisk stimulans, fanns vid barnavårdscentralerna. Motivet var att stötta föräldrar och skapa en naturlig träffpunkt (Hjortsjö, 2005). Man har sedan 1970-talet lyft fram ett helt nytt kunskapsfält där man fokuserar på psykosociala och psykologiska aspekter av graviditet och föräldraskap. Således har det skett en utvidgning av traditionella arbetsuppgifter inom olika yrkesgrupper vilket sätter nya krav på samverkan (Bing, 2005).

Den uppsökande verksamheten, som skulle ge kommunerna kännedom om medborgarnas behov, bestod av att erbjuda familjer den service de behövde i form av information, kontakter eller andra serviceerbjudande. Målet var att spåra de barn med särskilda behov och de mest utsatta individerna (Hjortsjö, 2005). Men under tidens gång skedde en verksamhetsförskjutning. Socialstyrelsen bedrev under några år på 70-talet försöksverksamhet med uppsökande verksamhet och i stället för att framstå som en kontrollerande instans växte idén om att familjerna själva skulle kunna förbättra sin situation. Istället för att fokusera på individuellt stöd skulle stödet ges mer generellt. Genom att använda sig av öppna förskolan som en resurs i det uppsökande arbetet avdramatiserades synen på socialvården (a.a.).

Till följd av integrationen mellan socialvården och barnhälsovården gavs förutsättningar för förebyggande arbete. Göteborgsmodellen som kom att bli en av föregångarna till de familjecentraler

vi har idag, hade en tanke om att frikoppla socialsekreterare från sin myndighetsutövning för att samverka med fokus på förebyggande arbete (Hjortsjö, 2005). Socialsekreteraren skulle ingå i arbetslaget och därmed vara en tillgänglig resurs med syftet att förbättra villkoren för barn och föräldrar. Dock var aldrig alla basverksamheter samlokaliserade (a.a). Samverkansmodellen hade som syfte att bygga upp en organisation som stöd till det förebyggande arbetet (Bing, 2005). Detta arbetssätt bidrog till en förändrad syn på förebyggande arbete som senare låg till grund för den nya socialtjänstlagen 1982 (Enell, 2007).

Under 1990-talet ökade barns utrymme i samhället genom att Sverige antog FN:s barnkonvention och man tillsatte en barnombudsman (Hjortsjö, 2005). Parallellt gick landet in i en ekonomisk kris som bidrog till en ökning av rapporter om missförhållanden (Bing, 2005). En oro för att förändrade familjesammansättningar inte kunde tillgodose barns behov av trygghet gjorde att familjen kom i fokus. Man utnyttjade inte samhällets resurser tillfullo och samverkan kom att betraktas som en bra lösning på problemen (Hjortsjö, 2005). 1993 öppnade den första samlokaliserade familjecentralen i Hagalund. Här var alla basverksamheter representerade med syfte att genom samverkan nå de mest utsatta familjerna. Det som skilde denna familjecentral från Göteborgsmodellen var att i Hagalund hade socialtjänsten även myndighetsutövning (Enell, 2007). Avsikten var att hitta nya vägar för tidigare insatser samt att förbättra socialtjänsten. Både Göteborgsmodellen och Hagalundsmodellen representerar fortfarande idag olika tillvägagångssätt för familjecentraler (Bing, 2005).

I slutet av 1990-talet finansierade Folkhälsoinstitutet forsknings- och utvärderingsrapporter om familjecentraler och hjälpte även till att bilda ett nätverk kring samverkan (Bing, 2005). Men när Folkhälsoinstitutet övergick till att bli Statens folkhälsoinstitut försvann det statliga engagemanget för familjecentraler. Nätverket övergick då till att bli en förening och Föreningen för familjecentralers främjande startades (a.a). Efter drygt tio år sen starten har nu föreningen fått fotfäste med nationellt stöd (www.familjecentraler.se). Bing (2005, sid. 36) skriver att de svenska familjecentralerna växt fram ur en folkrörelse bestående av professionella där eldsjälarna har slitit för att förankra sina idéer.

Enligt en utvärdering som socialstyrelsen gjorde framkom det att det fanns 131 familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter i oktober 2007 (www.socialstyrelsen.se). I en annan FoU-

rapport som gjordes samma år uppgick siffran till 181 (www.luppen.nu). Hur många familjecentraler som finns i skrivandets stund har jag inte fått fram någon information om, vilket jag endast kan tolka som att familjecentraler fortfarande inte är ordentligt förankrat i statistiken. Föreningen för Familjecentralers främjande konstaterar dock att under en tioårsperiod har familjecentraler gått från att vara 35 stycken till att räknas i hundratal, vilket ger en god bild över familjecentralers framväxt och ökad popularitet (www.familjecentraler.se).

3. Jämställt föräldraskap?

För att få en förståelse för att föräldraskap är ett föränderligt fenomen präglat av samtiden, kan vi titta närmare på hur familjeutvecklingen sett ut i samhället. Socialpolitikens utformning får konsekvenser för hur föräldraskapet konstrueras i samhället. Vare sig staten strävar mot autonomi eller befäster en beroendeställning i samhället, kan man till följd av de politiska åtgärderna se bilderna av den ideala samtida familjestrukturen (Flink & Lundqvist, 2009).

Lundqvist & Roman (2009) skriver att den svenska synen på familj och förändringen av densamma, har ändrats genom ett samspel mellan politiska reformer, vetenskaplig forskning samt en modernisering av samhället.

Sedan industrialismen tog fart i början av förra seklet har den traditionella manliga försörjarnormen präglat föräldraskapet. Män har under en lång period arbetat medan kvinnorna har skött omsorgen kring hem och barn. Under 1960-talet skedde en förändring i samhället då kvinnor börjar förvärvsarbeta i större utsträckning. Könssollsforskningen tog fart och startade debatter som kom att förändra familjepolitiken. Den traditionella synen på familjen kom att ersättas av en mer könsneutral diskurs och man utformade reformer som skulle bidra till en mera jämställd familj (Lundqvist & Roman, 2009). Den svenska hemmafrun försvann mer eller mindre mellan 1960- och 1980-talet och det skedde en ideologisk förändring med övergång från en traditionell familj med ojämlig könsfördelning till en familj där man och kvinna förväntas dela lika (Bäck Wiklund & Bergsten (1997). Men verkligheten visade sig annorlunda. Hemmafruarna ersattes av dubbelarbetande kvinnor. Genom deltidarbete kombinerade de förvärvsarbetet med det obetalda arbetet hemma vilket har gett konsekvenser för kvinnans ställning i samhället idag (Johansson, 2009).

Då på 1960-talet uppmärksammades könsarbetsfördelningen och man utformade reformer som incitament för ökad jämställdhet i familjen (Lundqvist & Roman, 2009). Johansson (2009) skriver, nästan 50 år senare, att föräldraskapet rör sig mot individualisering och att man kan se en utveckling mot en könsneutral familj där ansvaret för hem och familj delas lika. Men familjeforskningen visar idag att det fortfarande existerar stora och tydliga skillnader mellan män och kvinnors möjligheter och villkor (Johansson, 2009). Kärnfamiljen finns alltså kvar på många sätt och man kan finna distinkta klasskillnader i hur man utnyttjar föräldraförsäkring till hur hemarbetet är uppdelat (a.a). Bäck Wiklund & Bergsten skrev 1997 i boken *Det moderna föräldraskapet*, att många ställer sig bakom jämställdhetsdiskursen men att få anordnar sitt liv därefter. Det skulle man kunna tolka som att det inte skett någon större förändring under de senaste decennierna. Enligt Johansson (2009) visar sig dock två diskurser när man idag talar om synen på familjen. Antingen så hävdar man att det inte hänt så mycket, att de traditionella könsrollerna lever kvar och att utvecklingen mot jämställdhet går långsamt. Eller så ser man en successiv förändring i maktförhållanden mellan könen i familjen där pappans roll är betydligt större än tidigare.

Det finns idag många olika röster kring familj och föräldraskap vilket kan härledas till de många olika familjekonstellationerna och samhällsutvecklingen. Vad som är kännat rätt för en familj kanske inte alls passar en annan familj. Man kan konstatera att vi präglas av historiska och kulturella normer vilket formar oss som individer samtidigt som vi ska passa in och anta ett reflexivt föräldraskap (Johansson, 2009). Hydén (2002) skriver att kön är något som ständigt är närvarande och ständigt behöver problematiseras. Hon beskriver ett *processperspektiv* där ett socialt problem blir en process och samhällsligt fenomen som äger rum under vissa förutsättningar och som tolkas utifrån kulturella ramar. Sett ur detta perspektiv kan man se hur ett ojämlikt föräldraskap är kontextbundet och att innebörden har förändrats över tid. Det betyder att föräldraskapet inte ses som statiskt utan följer med sin samtid. Viktigt blir då att ha en förståelse för att vi konstruerar bilden av föräldraskapet genom de faktorer vi väljer att lyfta fram då vi talar om det.

4. Tidigare forskning

4.1 Inledning

För att ge läsaren en förståelse för det material jag kommer presentera och för att ringa in mitt problem utifrån vad som tidigare gjorts behövs kunskapen sättas i perspektiv till tidigare vetenskaplig forskning och ta reda på vad som tidigare publicerats (Kvale, 2009). På www.familjecentraler.se kunde jag hitta en hel del relevant litteratur och genom det har jag gjort referenssökningar, vilket betyder att jag tittat på referenserna i den aktuella litteraturen (Löf, 2005). På så vis har jag genom en snöbollseffekt fått tag på forskning som jag anser är tillämplig för min undersökning. Jag vill dock poängtera att den litteratur jag kommer presentera inte gör anspråk på att vara heltäckande för mitt ämne. Jag har mestadels använt mig av Göteborgs universitets hemsida och de databaser som är länkade dit; Libris, Gunda och Kvinnsam. För att ringa in mitt ämne har jag gjort kombinationssökningar i databaser på familjecentral, genus, kön, föräldraskap, förebyggande arbete samt ytterligare ett flertal liknade sökningar. Internet har också varit en ovärderlig källa genom www.google.se.

I min litteratursökning har jag inte funnit något specifikt för mitt intresseområde, dvs. det har inte funnits någon studie som belyst det perspektiv på problem som jag valt att fokusera på. Istället har jag valt att använda mig av kunskap från liknade fält som kan appliceras på min undersökning med syftet att kunna jämföra och beskriva mitt ämne.

Jag har delat in tidigare forskning i teman. Under rubriken *Familjecentraler* behandlar jag litteratur som ur olika perspektiv tar upp familjecentralen som arena. Nästa tema, *Kunskapsöversikt samt genusprojekt*, avhandlar en kunskapsöversikt som gjorts om familjecentraler samt ett genusprojekt i Jämtlands län. *Konstruktioner inom socialt arbete* tar upp hur kön konstrueras inom olika sociala verksamheter. Rubriken *Konsekvenser av det ojämlika familjelivet*, rymmer en studie som berör familjen och föräldraskapet som jag tycker belyser följderna av ojämlikhet mellan könen på ett tydligt sätt vilket jag kommer visa på senare i min analys. Avslutningsvis med *En internationell utblick* gör jag ett nedslag i Storbritannien och hur man ser på familjecentraler där. Det urval jag

presenterar här under varje rubrik har jag valt eftersom den litteraturen närmast överensstämmer med min undersökning och jag avslutar kapitlet med en sammanfattning där jag sätter den tidigare forskningen i relation till min undersökning.

4.2 Familjecentraler

Maria Hjortsjö (2005) undersöker i sin avhandling, *Med samarbete i sikte- om samordnade insatser och samlokaliserade familjecentraler*, innebörden av samarbete mellan personal med olika organisationstillhörigheter i en samlokaliserad verksamhet. Genom intervjuer, observationer samt olika typer av texter kring familjecentraler har Hjortsjö (2005) undersökt vad det rent konkret innebär att samarbeta. Eftersom den bärande idén med samlokaliserade verksamheter är att samarbeta utgör familjecentralen ett illustrativt exempel.

Hjortsjö (2005) använder sig i analysen av tre olika teoretiska infallsvinklar, bland annat nyinstitutionell teoribildning. Hon har utgått ifrån en identifiering av centrala teman när hon bearbetat empirin genom att fokusera på samarbete och samlokalisering. I hennes undersökning framkommer det att samlokaliseringen inte förändrar de professionellas anknytning till sina moderorganisationer vilket betyder att de håller på sin egen kompetens och yrkesidentitet. Hon beskriver samarbetet som både integrerande och särskiljande där olikheter mellan skilda discipliner påverkar samarbetet. De arbetsuppgifter som kan utföras av alla kan bidra till att gränser mellan professioner suddas ut. Hjortsjö (2005) ser tecken på att personalen är särskilda yrkesmässigt men integrerade personligt och det är när personalen engagerar sig personligt som hjälparbetet överordnar sig det professionella handlingsutrymmet. Hon konkluderar att det utförande arbetet på familjecentralen möjliggör för olika typer av samarbete och förebyggande arbete som utan samlokaliseringen skulle varit svårt att genomföra.

Hjortsjös (2005) material belyser en väsentlig del inom familjecentraler men skriver att verksamheten som fält fortfarande är relativt outforskat. Hon konstaterar att familjecentraler är en kvinnodominerad verksamhet där besöken av män är få. Sammanfattningsvis öppnar Hjortsjö (2005) upp för frågan huruvida män kan känna sig exkluderade i verksamheten då det i aktörernas berättelser framträder en risk för utanförskap eftersom mycket av samtalen handlar om förlossning och graviditet.

I *Familjecentralen- integrerad verksamhet för barnets bästa* (2005) sammanfattas och refereras det till en rad utvärderingar om familjecentralernas arbete. Man lyfter fram vikten av ett ömsesidigt mål med tydliga överenskommelser samt betydelsen av gemensamma värderingar och ett etiskt förhållningssätt. Syftet med sammanställningen är att beskriva och analysera den kunskap som finns om familjecentralers bakgrund samt ge en vägledning i utvecklingsarbete och i beslutsfattande kring familjecentraler. Då Hjortsjös (2005) avhandling fokuserar sig på samverkan, ger Berg Wikander (2006) en mer allmän och övergripande bild av familjecentraler.

Berg Wikander (2006) skriver att familjecentraler är en verksamhet med en mångdimensionell utgångspunkt. Hon skriver att det sker ett paradigmskifte till följd av familjecentralers utveckling som förändrar arbetssättet. Med det som utgångspunkt ser hon samverkan, prevention och etik som kärnbegrepp i det integrerade arbetet. I boken tas frågan upp om hur man kan arbeta preventivt och vilka möjligheter som ett integrerat arbete ger i förebyggande syfte. Prevention förklaras som att förebygga sjukdom och att främja hälsa. Det nämns att finns en tröghet i systemet när det kommer till prevention som bottnar i traditionella arbetssätt. Dock finns en tydlig ambition att inom alla verksamheter inrikta sig mer på prevention men att det tar tid att förändra arbetssätt och implementera nya metoder. Forskningen kring barn har tidigare ägnats mer åt fokusering på åtgärder än på prevention. Man efterfrågar här en samling av olika discipliners teorier i tvärvetenskaplig förankrad forskning och förebyggande arbete (Berg Wikander 2006).

Åsa Lundström Mattsson (2004) skriver om förebyggande arbete utifrån en intervjuundersökning med personal från tre familjecentraler. I rapporten *Socialt förebyggande arbete- med familjecentralen som arena*, beskriver socionomer som arbetar förebyggande om sina metoder och resultat. Genom att exemplifiera med fallbeskrivningar konkretiserar socionomerna hur det förebyggande arbetet och dess resultat kan ses utifrån ett professionellt perspektiv. Författaren har avgränsat sig till arbetet inom socialtjänstens ram som inte är kombinerat med myndighetsutövning. Lundström Mattsson (2004) definierar de olika preventiva insatserna; universellt, selektivt och indikerat förebyggande arbete och finner begreppen adekvata för att beskriva det förebyggande arbetet som socionomerna i rapporten använder sig av. Hon beskriver familjecentralen som en strukturerad förebyggande och hälsofrämjande verksamhet där det förebyggande arbetet förläggs till

en miljö som barnfamiljer naturligt besöker. Man vill tidigt kunna identifiera och erbjuda insatser till de familjer som är i behov av stöd och hjälp (a.a).

Resultatet av intervjuundersökningen visade att det fanns en överensstämmelse mellan samhällets ambitioner, forskning samt det förebyggande arbetets praktik. Lundström Mattsson (2004) undrar om inte socialt arbete börja flytta sin fokus från att hantera redan etablerade problem till att arbeta förebyggande med dem, och kan då familjecentralen vara en arena för detta arbete.

4.3 Kunskapsöversikt samt genusprojekt

På många familjecentraler, även den jag skriver om, har det gjorts utvärderingar och sammanställningar i syften om att värdera resultat av verksamheten. Sofia Enell har i *Kunskapsöversikt om familjecentraler* (2007) sammanställt ett gediget material av olika utvärderingar, rapporter och skrifter för att ge en översikt av litteratur om familjecentraler och för att sammanställa de resultat som framkommit. Syftet är också att ge en bild om hur denna kunskap skapats. Sammanlagt är det 68 texter som ingår i översikten. Tematiskt presenterar hon litteraturen ämnesvis. Hon behandlar även kontexten utifrån vilka texterna har producerats, dvs. den akademiska ämnestillhörigheten (a.a.).

Det som är intressant för min uppsats är bland annat temat *Förebyggande arbete på familjecentralen* som redovisar texter där man försöker visa hur förebyggande arbete utformas på familjecentralen. Enell (2007) skriver att omfattningen av studier som avhandlar förebyggande arbete är betydligt mindre än de som handlar om samverkan. Verksamheterna använder sig av alla tre nivåer i det förebyggande arbetet vilket kan leda till att det generella (universella²) arbetet för vissa verksamheter blir lidande då det riktade arbetet tar mer på resurserna (a.a).

Sammanfattningsvis framkommer att författare har olika uppfattningar om vad det förebyggande arbetet ska leda till. Några anser att det bryter negativa spiraler vilket leder till att anmälningar till socialtjänsten minskar, medan andra tror att det ökar genom att man upptäcker fler individer och grupper i behov av hjälp (a.a).

I Jämtlands län har Emma Knutsson och Lisa Fröst Björnsdotter, båda leg. psykologer, under 2007-2009 genomfört ett projekt som heter *Genus inom mödra- och barnhälsovården*. Genom att utbilda

2 Se tidigare begreppsförklaring för närmare beskrivning.

personal inom mödrahälsovård, barnhälsovård samt övrig personal på familjecentral har man haft som målsättning att öka kunskapen om genus och föräldraskap. Syftet var att bryta bilden av mamman som förstahandsförälder och öka jämställdheten i föräldraskapet (www.familjecentraler.se). Med hjälp av att öka professionaliseringen, tydliggöra ”görandet av kön” samt få igång det personliga reflekterandet har föreställningar kring kön och föräldraskap tydliggjorts. Projektet har resulterat i överlag positiva utvärderingar. Ett namnbyte gjordes från ”Centrala Mödra- och Barnhälsovården” till ”Föräldra- och Barnhälsan” för att markera att man vänder sig till båda föräldrar. Man har genusgranskat väntrum, ändrat fokus i samtal samt arbetat med värdegrunden och förhållningssättet på arbetsplatsen. I *Nio föräldraråd* har man utvecklat en föräldrastödsmodell som utifrån ett genus- jämställdhets- samt jämlikhetsperspektiv ska ge personal inom mödrahälsovård och barnhälsovård en utgångspunkt i samtal med föräldrar (a.a.).

4.4 Könskonstruktioner i socialt arbete

I sin masteruppsats *Kvinnor och män i avlönat omsorgsarbete. Hur kön, etnicitet och sexualitet kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem* (2009) beskriver och analyserar Palle Storm konstruktionen och kollaborationen av kön, etnicitet och sexualitet mellan kvinnliga och manliga omsorgsarbetare samt brukare på ett sjukhem. Materialet till undersökningen har han samlat genom deltagande observation, intervjuer samt informella samtal.

Resultatet pekar på att historiska mönster kring kön och omsorg relaterad till kontexten, lever kvar och inverkar på både personal och brukare (Storm, 2009). Kvinnorna beskriver omsorg som en kvinnlig egenskap medan männen pratade om omsorgsarbetet i mer könsneutrala termer. Det visade sig också att fler män inte nödvändigtvis innebar ökad jämställdhet på arbetsplatsen utan istället synliggjorde en könsmaktionsordning. Omsorgsgivarna hjälpte till att verkställa könsidentiteterna hos brukarna i den dagliga interaktionen. Interaktionerna var framförallt influerade av personalens egna föreställningar om äldre kvinnor och mäns behov. I de olika mötena (kvinna-kvinna, man-man etc.) skilde sig bemötandet och talet åt. Men även att de fanns skillnader så fanns det även likheter i hur man såg på brukarna. Kvinnor uppfattades som mer sårbara och behövande än män (a.a.).

Storm (2009) avslutar sin avhandling med att fråga om det verkligen är ett ”problem” (sid.131) att omsorgsarbete domineras av kvinnor och vem är det som ”äger” problemet? Är det brukarna som

efterfrågar en jämnare könsfördelning på personalen? Eller är det arbetsgruppen? Finns det politiska intentioner? Han sammanfattar att han inte har några svar. Kanske är det en fråga om rättvisa och inte kön som ska stå i fokus? Oavsett vilket anser Storm att det är viktigt att föra diskussioner kring omsorg och kön och att man i könsperspektivet inkluderar män.

Kerstin Hamreby skriver i *Flickor och Pojkar i den sociala barnavården. Föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet* (2004) om diskurser som baseras på föreställningar om kön och sociala problem. Dessa diskurser ligger till grund för "självklarheter" som institutionaliserats och går att avläsa i lagtexter, debatter och praxis inom den sociala barnavården. Hamreby (2004) lägger fokus på hur manligt och kvinnligt har inverkat på utformningen av dessa texter.

Hon tar upp problemet med den tidigare könsneutrala syn som bidragit till att flickors och kvinnors villkor osynliggjorts. Hamreby (2004) hävdar att ett könsteoretiskt perspektiv på "gammal" kunskap kan bidra till att man ökar förståelsen för samtida problem. Därmed kan man utveckla ny kunskap vilket kan hjälpa oss bemöta den sociala problematik vi har idag.

I avhandlingen tar Hamreby (2004) upp konstruerat skillnadstänkande som problematiskt och säger att det kan bidra till att strukturer vidmakthålls och därigenom skymmer könsmaktsordningen. Hon säger vidare att fokus måste ligga på makt när frågor om kön är föremål för kritisk granskning (a.a.).

4.5 Konsekvenser av det ojämlika familjelivet

Gender in social work promoting equality (2002) presenterar en internationell integrerad analys av könsspecifika förhållanden inom socialt arbete. Med en samling fakta och analyser från fem olika länder söker författarna en systematisk förståelse för effekten av kön, vilket kan bidra till att främja jämställdheten. Brückner (2002) säger att reflektionen om könsskillnader borde genomsyra alla fält inom, samt utbildningarna i, socialt arbete. I boken tas avstånd från tidigare könsneutrala analyser och det hävdas istället att genom att inta ett könsperspektiv kan man synliggöra den dubbla strukturen i västerländska samhällen:

Although all human beings have been considered equal since the bourgeois revolution, inequality of women and men continued because they were seen as different from each other, and on different hierarchical levels with regard to

their political, economic, social , and domestic positions (Brückner, 2002, sid. 2).

Författarna poängterar dock att man inte bör förbise de ibland stora skillnader mellan samma kön som formats av olika samhälleliga och kulturella faktorer och som härrör från den individuella utvecklingen. Gruber (2002) tar upp en rad olika konsekvenser för familjelivet till följd av ojämlikheten. Bland annat nämner hon fördelningen av hushålls- och omsorgsarbetet och tendenser till orättvisa arbetsuppgifter. Hon pekar också på negativa sociala och ekonomiska effekter för kvinnan på grund av strukturella maktförhållanden både i familjen och i samhället.

4.6 En internationell utblick

Andra länders utformning av familjecentralsliknande verksamheter beror i stor utsträckning landets välfärdssystem, vilket skapar olika förutsättningar och inriktningar på det förebyggande arbetet. Dock satsas det i flera länder på tidiga insatser för att förebygga barns ohälsa (www.socialstyrelsen.se).

Sure Start Children's Centre är en programbaserad verksamhet som finns över hela Storbritannien. Målet för verksamheten är att ge barn den bästa möjliga start i livet. Det finns över 3600 Children's Centre där föräldrar har möjlighet att få råd och stöd. De erbjuder service från det att man väntar barn tills barnet börjar skolan (www.direct.gov.uk). Dessa Centre är utformade efter det lokala behovet men det finns vissa gemensamma kärnpunkter som måste erbjudas på alla ställen. Bland annat barn-och familjehälsovård, förskola, föräldrastöd och föräldrautbildning samt hjälp till föräldrar att söka arbete (a.a.). Liksom de svenska familjecentralerna riktar de sig till alla och verksamheten vilar på tre grunder; pedagogik, hälsa och social rådgivning (www.socialstyrelsen.se). Det som skiljer dessa familjecentraler från de svenska är att dessa ses som riktade verksamheter och ligger framförallt i utsatta områden. I en rapport från 2010 säger man att bekämpande av fattigdom är en av de viktigaste frågorna och man utformar verksamhetens insatser utifrån det (www.socialstyrelsen.se; www.publications.parliament.co).

4.7 Sammanfattning:

Jag har här presenterat ett *urval* av tidigare forskning som på olika sätt knyter an till mitt område.

Den litteratur som behandlar familjecentraler ser samverkan och förebyggande arbete som något centralt. Ingen av undersökningarna intar dock ett genusperspektiv så som min undersökning syftar till. Däremot visar projektet i Jämtland på hur det kan vara möjligt att i det praktiska arbetet kombinera och implementera perspektiven samverkan, förebyggande arbete och genusperspektiv.

Jag ville göra en koppling mellan familjecentraler och könskonstruktioner men det finns, som jag tidigare nämnt, ingen studie kring detta än. Den litteratur jag hänvisar till tar istället avstamp i andra områden inom socialt arbete och visar på hur diskurser om kön kan påverka handlingsutrymmet. Presentationen av dessa möjliggör för jämförelser sedan i min analys. Både Hamreby (2004) och Brückner (2002) pekar på vikten av att inta ett könsperspektiv för att synliggöra maktförhållanden. Detta tänker jag koppla samman med det praktiska arbetet på familjecentralen. Slutligen kan en internationell jämförelse med andra familjecentralsliknande verksamheter visa på hur olika fokus bidrar till skilda arbetssätt.

5. Teoretiska begrepp och perspektiv

Den kunskapsteoretiska utgångspunkt som min studie bygger på, grundas i att jag ser världen som socialt konstruerad. Inom postmodernismen hävdar man att det inte finns några teorier som är fullständiga eller som ger anspråk på en enda sanning. Vetandet är alltid kontextuellt och aldrig slutgiltigt (Thomassen, 2007). Till skillnad från exempelvis positivismen, där man anser att sanningen redan finns ute i världen och väntar, så tror jag att vi genom vårt språk och interpersonella interaktioner skapar den värld vi lever i (Thomassen, 2007). Det betyder vidare att vi inte kan förbise förståelsen eftersom vi aldrig inträder förutsättningslöst i situationer och att vi dessutom har vissa inlärda handlingssätt (a.a).

5.1 Diskurs

Familjecentralen kan ses som ett samverkansprojekt. Danermark (1999) skriver att när man studerar samverkan utifrån en diskursiv analysdimension kan man då titta på hur deltagarna grundar verksamheten utifrån kunskapssyner och ideologier. Då diskurs är ett bestämt sätt att tala om och att förstå världen på kan man tänka att familjecentralen med sina olika professioner gemensamt utarbetat en gemensam syn på föräldraskap (Johansson, 2006). För att realisera arbetet på bästa sätt på familjecentralen bör målen vara lika för alla oavsett profession och hur då fenomen skapas eller

definieras blir betydande för resultatet. Men jag är liksom Danermark (1999) kritisk till att enbart se fenomen på ett diskursiv nivå. Man kan se *att* fenomen existerar men inte *hur* det ska uppfattas eller tolkas. Eftersom jag inte ska fokusera mig på samverkan i sig väljer jag ett socialkonstruktivistiskt perspektiv för att få en djupare förståelse för hur föräldraskap och kön konstrueras på familjecentralen. Dock anser jag begreppet diskurs användbart för min studie och jag kommer att använda mig av det i texten för att belysa och förklara en kollektiv syn på olika fenomen.

5.2 Socialkonstruktivism

Med fokus på språket skapas kunskap i sociala interaktioner. I den intersubjektiva kontexten formas relationerna med hjälp av språklig interaktion. Det innebär att vi konstruerar vår kunskap i den sociala gemenskapen och att den även präglas av kulturella, historiska, politiska och ekonomiska förutsättningar (Burr, 2003; Payne, 2002; Thomassen, 2007). Eftersom kunskapen "görs" i interaktioner skapas en cirkulär process som etablerar självförståelse och verklighetsuppfattning. Denna process är inte statisk utan förändras hela tiden (Payne, 2002). Jag instämmer med denna syn och menar att det är i relationen mellan människor som verkligheten skapas, därför blir detta perspektiv särskilt intressant att använda för att få en förståelse för hur informanterna konstruerar föräldraskap på familjecentralen. Socialkonstruktivismen är kritisk mot det gängse sättet att se på verkligheten och utmanar den traditionella kunskapen om att världen ses som objektiv och opartisk. Enligt Burr (2003) finns ingen objektiv fakta utan vi skapar våra egna verkligheter mellan oss.

Som förklaringsmodell kan socialkonstruktivismen bryta mot traditionella föreställningar och avslöja något som på ytan ter sig tämligen naturligt. Man kan med perspektivets hjälp se bakom det "naturliga" och upptäcka att det som vi tagit för givet visar sig vara en illusion (Barlebo Wenneberg, 2001). Socialkonstruktivism öppnar upp för möjligheten att se saker och ting på ett annat sätt genom att tränga in bakom ytan. Barlebo Wenneberg (2001) beskriver socialkonstruktivism utifrån olika positioner och tar även upp vilka problem det kan inrymma. Problem kan uppstå när man har dekonstruerat verkligheten, dvs. när man har brutit ner de rådande föreställningarna. Det som då uppenbarar sig är det "sanna" men hur ska man veta att det sanna inte också är en illusion och socialt konstruerat? Barlebo Wenneberg (2001) ger förslag på att använda sig av en annan socialkonstruktivistisk position för att "lösa problemet". Den första modellen som jag här ovan nämnde, dekonstruerar och upplöser vad som tidigare setts som "naturligt". Den andra modellen tar

tag i konstruktionerna och förklarar de företeelser som inte är naturliga som sociala. Man kan med andra ord förklara dem med hjälp av samhällsvetenskapliga metoder (a.a.).

Det finns flera fördelar med att använda sig av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Dominerande diskurser kan förklaras genom maktförhållanden i samhället där sedvänjor och normer blivit ”sanningar” av starka grupper (Lilja & Larsson, 2005). Här anser jag att teorin kan ge en bra beskrivning av exempelvis maktförhållanden mellan könen. Man kan även genom att analysera olika gruppers uppfattningar om fenomen, lättare se och lyfta fram motsättningar mellan grupper (a.a.). Med hjälp av perspektivet är det fruktbart att urskilja om det finns några könsskillnader i hur personalen konstruerar föräldraskap.

5.3 Könsperspektiv

Människans bild av världen är på ett sätt mer verklig än världen själv, för den styr dess handlingar (Svaleryd, 2002, sid. 7). Citatet har Svaleryd hämtat från författaren Peter Englund och jag tycker det väl belyser hur vi själva är medskapare till den värld vi lever i, men även att vi kan vara med och förändra den. Här följer några definitioner av begreppen kön och genus. Syftet med begreppsförklaringarna är att lyfta fram olika sätt att se på kön och genus och vad det får för konsekvenser. Jag väljer att inte gå in djupare på begreppsskillnader mellan termerna kön och genus, utan kommer använda dem synonymt. Dock vill jag förtydliga att det i huvudsak är de kulturella och sociala relationerna mellan könen som åsyftas och inte enbart de biologiska skillnaderna.

Connell (2002) tar i sin bok, *Om genus*, avstånd från genus som en dikotomi där den biologiska uppdelning mellan kvinnor och män får stå som kontraster. Han pekar på en rad tunga invändningar mot att fokusera på skillnader och hävdar istället att genus handlar om de *sociala relationerna* inom vilka individer agerar. Han definierar bland annat genusbegreppet som en struktur av sociala relationer koncentrerade till den reproduktiva arenan. Med det menar han att samhället förhåller sig till människokroppen på sätt som får konsekvenser, både för privatlivet men även för mänsklighetens framtid. Med begreppet *struktur* förklarar han de varaktiga eller vidsträckta mönster för sociala relationer. Han ger exempel på patriarkalisk struktur där religiösa, politiska eller vardagliga praktiker ger män auktoritet över kvinnor. Genom de sociala strukturerna formas

praktiken och anger ramarna för möjligheter och konsekvenser (a.a). Elvin-Nowak & Thomsson (2003) tar i likhet med Conell (2002) upp att genusrelationernas struktur inte kan existera utan människors eller grupper upprätthållande av dessa relationer. På så sätt menar båda att genus är något som *görs* i det sociala livet. Elvin-Nowak & Thomsson tar upp att det kan vara svårt för den enskilda individen att förändra de rådande strukturer som bär upp hela system men att det inte finns några regler som gör att man måste följa strukturen. Konsekvenserna av att gå emot strömmen kan medföra kostnader i form av minskade resurser och krav på att motivera sin val, vilket kan göra individen synlig och sårbar. Strukturerna verkar inte för jämställdhet utan för en tyst över- och underordning (a.a. sid. 43).

Helena Johansson (2006) ser kön som något som konstrueras i interaktion med andra. Hon säger att kön inte bör ses som ett substantiv utan som ett verb eftersom det är något som *görs*. Vilket även styrks av Elvin-Nowak & Thomsson (2003) som dessutom säger att kön utifrån ett verbperspektiv riktar strålkastaren mot människors aktiva handlingar. Egenskaper och företeelser som karaktäriseras för könen förankras i samspel med andra och följer inte bara, om än alls, biologiska könsskillnader (Johansson, 2006). Johansson (2006) hävdar vidare att det är omöjligt att inte göra kön och det är i en specifik historisk och kulturell kontext vi skapar strukturer inom vilka vi uppfattar oss själva och världen. Hon beskriver mäns överordning och kvinnors underordning som både diskursiv och materiell. Diskursiv, eftersom männen i högre utsträckning har makten att utgöra och definiera normalitet. Materiell så till vida att konsekvenserna av den diskursiva makten visar sig i ekonomiska och sociala skillnader. Både Conell (2002) och Johansson (2006) ser dock att genusdiskurser kan förändras då en konstruktion kan ersättas av en annan.

5.4 Könsmaktsordning

Könsmaktssystemet beskrivs som ett patriarkaliskt system där människor ordnas efter vilket kön de har (Thomsson, 2003). Enligt detta system sätts män högre, tilldelas fler resurser och har mer makt än kvinnor. Systemet består av två principer, isärhållandet och den manliga normen. Genom en gammal beprövad maktstrategi hålls det normala ifrån det "onormala" och tankar kring människors olikheter, exempelvis beroende på kön, ger oss förklaringar till det vi annars inte kan förstå. Den andra principen bygger på att det manliga ses som "normalt" (a.a.). Könsmaktsordningen är ett samhällssystem som fungerar rätt så bra så länge kvinnor och män accepterar den och följer

strukturerna. Makten får fäste och utvecklas genom språket, handlingar och överenskommelser i samhället. Med andra ord har den som definierar det ”normala” makten (a.a.).

Yvonne Hirdman (2008) beskriver i sin bok *Genus- om det stabila föränderliga former*, stereotyper av kvinnan i relation till mannen. Hon tar upp olika bilder av mannen som norm där kvinnan ständigt mäts mot manliga attribut. Hirdman (2008) hävdar att den manliga normen är en djupt kulturell, nedärvd självklarhet i vilken kvinnan ses som medskapare. Genusordningen som består av en hierarki och isärhållning har blivit självklar och låter sig inte enkelt ruckas på. Sett ur Hirdmans (2008) och Thomssons (2003) resonemang kan denna könsmaktsordning förklara de normer som sitter djupt präglat hos oss och som bidrar till att vi gör som vi gör, säger vad vi säger och vilka förväntningar som finns på mammor respektive pappor.

Komplexiteten inom genusystemen har skapat ett behov av att dela in genusrelationer i olika dimensioner. Conell (2002) har skisserat en modell bestående av fyra huvudstrukturer. Jag fokuserar här på *maktrelationer* som enligt Conell kan delas in i en institutionell, organiserad makt samt en diffus diskursiv makt. Den förstnämnda är makt som utövas genom samhällelig struktur där organisationer och institutioner vidmakthåller en grupps undertryckande av en annan.

Den diffusa makten skapas genom språket. Vårt sätt att tala och skriva om fenomen skapar förutsättningar för en diskursiv makt. Foucault, som populariserat detta sätt att se på makt, säger att makten är utspridd och utövas intimt (a.a.). Detta synsätt skulle kunna ge en förklaring till den könsmakt som utspelas i hemmets sfär. Man är inte tvingad till ett visst förhållningssätt men den diffusa maktutövningen bidrar till att man skapar och upprätthåller strukturer som i grunden är ojämlika. Man kan tänka sig att i arbetet på familjecentralen lyfta fram könsmaktsordning på agendan och påvisa dess strukturer, och på så sätt bidra till en medvetenhet som kan påverka både föräldrar och personal i önskad riktning.

5.5 Sammanfattning

Jag har här presenterat olika teoretiska utgångspunkter och begrepp som jag anser bäst lämpar sig min undersökning. Begreppet diskurs hjälper till att fånga en gemensam syn på fenomen, exempelvis jämställdhet. Genom att använda sig av ett socialkonstruktivistiskt perspektiv kan jag komma åt strukturer som rör sig under ytan av den vedertagna synen på föräldraskapet.

Könsperspektiv och könsmaktsordning bidrar med en djupare förståelse för hur föräldraskap och jämställdhet konstrueras samt vilka konsekvenser det innebär. Samtliga begrepp har en språklig ansats där konstruktion är en central punkt.

6. Metod

I detta kapitel kommer jag behandla val av metod, datainsamling och ansats. Vidare diskuterar jag urvalsprocessen, intervjugenomförandet, bearbetning av materialet samt etiska aspekter. Till sist tar jag upp förförståelse, reliabilitet och validitet, avgränsning och generaliserbarhet samt en avslutande reflektion kring metoden.

6.1 Val av metod och datainsamling

Eftersom jag utgår ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv som säger att människans handlande behöver förstås i relation till den sociala kontexten, har jag valt att göra kvalitativa intervjuer med ett fåtal informanter eftersom jag är intresserad av att ta reda på deras beskrivna erfarenheter. Genom att ha intervjuer har jag försökt fånga individernas subjektiva upplevelser utifrån deras tolkningar, beskrivningar och kunskaper (Larsson, 2005).

För att ta reda på hur mina informanter själva konstruerar kön och föräldraskap har jag använt mig av en semistrukturerad intervjuguide. Larsson (2005) beskriver en allmän intervjuguide där man formulerar ett visst antal öppna frågor under exempelvis teman som är kopplat till problemställningen. Under intervjuerna ställde jag även en del underfrågor som inte står med på min intervjuguide utan som väcktes under själva intervjutillfället. En av mina informanter hade inte möjlighet att ställa upp på en intervju men deltog i undersökningen genom att skriftligen svara på frågor. Detta material blir på så sätt inte lika levande och omfångsrikt eftersom jag inte hade möjlighet att ställa fler frågor eller be informanten förtydliga sig.

6.2 En abduktiv ansats

Jag har växlat mellan deduktiva och induktiva strategier vilket betyder att jag använt mig av både teori och empiri som utgångspunkt för datainsamlingen (Larsson, 2005). Jag har i min undersökning låtit mig styras av mitt teoretiska perspektiv på så sätt att jag redan innan materialinsamlingen formulerat syftet och frågeställningarna utifrån denna. Därigenom har jag använt mig av ett deduktivt tillvägagångssätt (a.a.). Men genom att låta informanterna med egna ord beskriva deras

erfarenheter och låta materialet växa fram har jag även antagit en induktiv ansats. Kombinationen av dessa två tillvägagångssätt har resulterat i en abduktiv strategi (a.a.).

6.3 Urval

Urvalet för min studie är typiska fall, dvs. normala eller vanliga fall (Larsson, 2005). Eftersom grundtanken med undersökningen är att exemplifiera och inte generalisera har jag valt ut några informanter för djupintervjuer (Svenning, 2003). Jag har alltså gjort ett selektivt urval (a.a.). Jag ämnade att intervjua fem personer på den utvalda familjecentralen men på grund av ett missförstånd föll en av informanterna bort. Erfarenheten av detta är att jag nästa gång ska vara mer noggrann i min planering. Således har jag gjort tre stycken muntliga intervjuer samt en skriftlig intervju. Jag är medveten om att reliabiliteten eventuellt skulle blivit högre med fler informanter och att materialet haft en större bredd. Det är dock min bedömning att materialet visar på tillräckligt omfång eftersom familjecentralen består av en liten personalstyrka och att de fyra personer jag intervjuat skäligen torde ge en representativ bild.

I en folder där familjecentralen presenterar sin verksamhet fanns telefonnummer till olika yrkesgrupper som arbetar där. Därmed ringde jag upp fyra olika yrkesgrupper och presenterade min studie. Samordnaren på familjecentralen hjälpte till med namn på personer jag sökte. Jag förstod i efterhand att jag borde varit lite mer förutseende med tiden eftersom de har en hög arbetsbelastning. Trots det fick jag till stånd en intervju med en kurator/samordnare, en MVC-sköterska samt en förskollärare. På grund av just tidsbrist samtyckte en BVC-sköterska till att svara skriftligen på frågor. Alla informanter är kvinnor i åldrarna 36 till 63. Samtliga har mångårig erfarenhet inom sitt yrke. Genom att strategiskt välja ut informanter ur olika yrkeskategorier blir urvalet maximerat, dvs. det beskriver vanliga fall som sannolikt reflekterar olika variationer av ämnesområdet (Larsson, 2005).

6.4 Intervjugenomförande

Enligt Starrin & Renck (1996) bör man skaffa sig förkunskaper innan man intervjuar. Genom att sätta sig in i ämnet kan man lättare fånga in den ”nya kunskapen” och på så sätt slippa uppfinna hjulet en gång till. För att kunna formulera frågor på ett bra sätt och för att höja kvalitén på intervjuerna bör jag ha kunskaper i ämnet. Eftersom man med förförståelsen är med och påverkar

intervjun (se vidare under rubriken reliabilitet och validitet), är det viktigt att försöka ha en objektiv ansats och inte påverka intervjupersonerna i någon riktning.

En fördel med att som jag gjorde, lägga intervjuerna mot slutet av uppsatsarbetet var att jag då var mer inläst på ämnet. Enligt Svenning (2003) är det till en fördel i början att ägna mycket tid åt litteraturstudier för att komma in i forskningsområdet och kunna precisera sig. Även Larsson (2005) menar att man kan föra initierande samtal med intervjupersonerna då man är väl inläst. En nackdel kan vara att man upptäcker nya infallsvinklar som man inte, på grund av tidbrist, har möjlighet att utforska vidare.

Jag har genomfört en pilotintervju med en utomstående som har inblick i ämnet. Detta för att försöka få en objektiv syn på hur frågorna fungerar i praktiken samt få feedback på hur väl frågorna täcker in området som jag är intresserad av att undersöka. Det som framgick av testet var att jag genom min egen förförståelse formulerat vissa frågor på ett sätt som eventuellt skulle kunna uppfattas som anklagande. Efter att funderat på hur jag skulle ändra på dem, kom jag fram till att det var just min förförståelse som gjorde att jag *antog* att de skulle upplevas på ett visst sätt. Därför omformulerade jag texten men lät kärnan i frågorna vara kvar.

Intervjufrågorna i min intervjuguide har planerats utifrån teman med flertal frågor i varje (se bilaga 1). Jag har valt att utgå ifrån de tre teman som mina frågeställningar bygger på, föräldraskap, jämställdhet och pappors deltagande. Trots min pilotintervju infann sig ibland svårigheter när informanten inte riktigt förstod frågan och jag skulle förtydliga utan att lägga orden i munnen på informanten. Jag kände att jag misslyckades vid ett flertal tillfällen men vid de tillfällena som jag noga lyssnat igenom på bandet efteråt så har informanten ändå inte svarat så som jag förutspått, vilket kan tolkas som att informanten i slutändan inte påverkades nämnvärt av mina förklaringar. Svenning (2003) kallar detta för intervjuareffekter, att man kan med hjälp av inpass kan styra intervjun i oförutsägbar riktning.

Platsen för intervjuerna skedde dagtid på informanternas respektive arbetsplats. Familjecentralen som sådan har inte alla professioner samlokaliserade och med hänsyn till informanternas anonymitet utelämnar jag detaljer kring detta. En reflektion är dock att arbetsplatsen i sig kan

medverka till ett revirtänkande utifrån den egna professionen. Samtliga muntliga intervjuer bandades. Genom att spela in intervjuer säkerställer man reliabiliteten samt öppnar upp för friheten att koncentrera sig på ämnet (Brinkmann & Kvale, 2009) Enligt Larsson (2005) möjliggör detta att datainsamlingen blir mera korrekt och att citaten blir mer ordagranna. En intervju tog nästan 90 minuter medan de andra två tog ungefär 60 minuter vardera. Till informanten som deltog skriftligt skickade jag ett brev med numrerade frågor och ett frankerat kuvert. Jag bifogade blanka blad där hon kunde skriva sina svar. På så sätt gavs inga indikationer på om svaren förväntades bli långa eller korta utan tillfälle till att själv bestämma hur utförlig hon ville vara.

Förutom till den skriftliga intervjun valde jag medvetet att inte skicka frågorna i förhand. Jag ville inte att de skulle förbereda sig och riskera att de läste in sig på ämnet. Ej heller att de skulle prata med varandra sinsemellan. Därför gav jag under telefonkontakten avsiktligt kortfattad information om studien. Med i brevet till den informant som deltog skriftligen bifogade jag en lapp där jag bad henne vänta med att diskutera undersökningen med de andra deltagarna tills jag gjort alla intervjuer. Tanken bakom detta var att jag ville ha så spontana svar som möjligt och för att få ett så sann bild som möjligt. Det kan ju tänka sig att man annars ger sken av något som inte riktigt avspeglar verkligheten. Två av intervjuerna gjordes direkt efter varandra och då minimerades den risken. Däremot kan jag inte garantera att de funnits andra tillfällen då studien kan ha diskuterats.

6.5 Bearbetning av material

När man övergår från muntligt tal till skriven text skapas en tolkande process. Brinkmann & Kvale (2009) beskriver svårigheten med att återge det levande materialet och säger att man förlorar en del i utskriften. Det muntliga och det skriftliga har olika språkspel där spelreglerna skiljer sig åt. Genom att transkribera går jag från en form till en annan och det muntliga talet ter sig nästan osammanhängande i skriftlig form.

Jag har lyssnat igenom banden flera gånger och transkriberat det intervjupersonen sagt ordagrant. Där informanterna eller jag själv, pratar om saker som är irrelevant, har jag valt att hoppa över att transkribera det. Däremot har jag i texten gjort anteckningar om vad som sägs i stora drag. Det är en tolkningsfråga om vad som är relevant eller inte men här förlitar jag mig på att jag har kompetens att göra den bedömningen. Transkriberingen har i två fall gjorts i anslutning till själva intervjun för

att ha det färskt i minnet. Den längsta intervjun har transkriberats i omgångar på grund av dess omfattning. Redan i början av min undersökning hade jag bestämt mig för att tematisera analysen, dels för att jag tycker att analysen blir mer lättläst och överskådlig och dels för att förenkla datainsamlandet. Enligt Brinkmann & Kvale (2009) hjälper ett sådant förfarande till att skapa en läsbar rapport. Med hjälp av markeringspennor i olika färger har jag utkristalliserat olika teman ur informanternas utsagor. Jag har valt att i analysen använda mig av teoretisk tolkning. Det innebär enligt Brinkmann & Kvale (2009) att tolkningen är präglad av det teoretiska perspektivet, vilket i mitt fall är socialkonstruktivism, och att man analyserar sitt material utifrån detta.

6.6 Etiska aspekter

Kvalitativ forskning kräver att man tar hänsyn till en del etiska aspekter och man bör noga tänka igenom eventuella konsekvenser för de medverkande i undersökningen (Larsson, 2005). Enligt Brinkmann & Kvale (2009) finns det etiska frågor inbäddade i alla stadier av en intervjusituation och man bör ha det i åtanke redan vid planeringen av studien. Vetenskapsrådet (2002) har utformat fyra grundprinciper för humanistisk-och samhällsvetenskaplig forskning. Jag kommer här nedan presentera dem och exemplifiera hur jag har gått till väga.

Informationskravet innebär att man informerar deltagare om undersökningen och vilka villkor som gäller. Man talar även om att deltagandet är frivilligt och att man har rätt att avbryta när som helst (Larsson, 2005). Första kontakten med mina informanter skedde per telefon och då berättade jag kortfattat om min studie och att deltagandet var frivilligt. När vi sedan träffades personligen delade jag ut ett skriftligt informationsblad för att förtydliga mig (se bilaga 2). Den informant som deltog skriftligen fick ett brev särskilt utformat för hennes deltagande (se bilaga 3). *Samtyckeskravet* betyder att man som informant själv har rätt att bestämma över sin medverkan och att man har rätt att avbryta när som helst utan risk för negativa påföljder (Vetenskapsrådet, 2002). Alla informanter gavs ett särskilt utformat samtyckesdokument och samtliga skrev under (se bilaga 4). Även om jag varit tydlig med det frivilliga deltagandet kan det tänkas att den informant som jag inte träffade personligen ändå kände sig "tvingad" att svara på frågorna eftersom jag skickade ett frankerat svarskuvert.

Den tredje principen är *konfidentialitetskravet* som ska garantera anonymitet genom att man

avidentifierar uppgiftslämnarna. All information som lämnas ska förvaras otillgängligt för obehöriga och när undersökningen är klar ska uppgifterna förstöras (a.a.). Det sista *nyttjandekravet* innebär att all insamlad information endast skall användas i vetenskapliga syften (a.a.). När det gäller konfidentialiteten poängterade jag att även om de kommer vara anonyma i min uppsats kan jag inte garantera anonymitet gentemot varandra.

På den aktuella familjecentralen har en mindre utvärdering gjorts. Jag har med hänsyn till mina informanter valt att inte ta och presentera den eftersom jag då inte kan garantera anonymitet men kommer referera till den i min analys. Av samma skäl kommer jag inte heller benämna yrkeskategorin i samband med nämnd informant eftersom jag inte vill riskera att någon känner sig utpekad. Jag är dock medveten om att man ändå kan lista ut vem som sagt vad vid vissa ställen, men detta får stå tillbaka för nyttan med uppsatsen. Brinkmann & Kvale (2009) diskuterar värdet av den kunskap som produceras och om vilket värde undersökningen skänker samhället. Sett ur ett etiskt makroplan gör studien samhällsnytta i sin strävan att lyfta fram jämställdhet inom en familjecentral. Min undersökning är till för att göra gott och kunskaperna skall ses som nytta för samhället (Brinkmann & Kvale, 2009).

6.7 Förförståelse

Enligt Thomassen (2007) går vi alltid in i situationer med ett inlärt beteende och förförståelse. Förförståelsen bygger på antaganden, förväntningar och tolkningar som grundas på erfarenhetskunskap. Enligt Gadamer är det endast mot en bakgrund i det vi har en förståelse om som kan ge oss grepp om det nya vi möter (a.a.). Jag anser att man inte kan bortse ifrån förförståelsen utan jag tror snarare på att lyfta fram den. I denna undersökning är det viktigt att lyfta fram att jag själv är förälder med egna åsikter och föreställningar om föräldraskap och jämställdhet. Dock skall jag i undersökningen inta ett kritiskt förhållningssätt och hela tiden försöka vara medveten om att det kan påverka mitt sätt att tolka resultatet.

6.8 Reliabilitet och validitet

Kritik mot kvalitativa studier säger att det inte går att uppnå en hög reliabilitet och validitet (Brinkmann & Kvale, 2009). När det gäller tillförlitligheten i intervjuerna kan jag bara svara för att resultatet som visar sig i den sociala kontexten just då gäller för just den intervjun. Det är inte säkert

att samma resultat skulle visa sig vid ett annat tillfälle (a.a). Detta styrks även av en informant som beskriver att man har det ”senaste för ögonen”. Med det menar hon att man blir påverkad av det man upplever och att man kanske inte skulle tänka på eller svara likadant på frågorna om intervjun ägt rum en annan dag.

Utifrån ett konstruktivistiskt synsätt är jag som intervjuare med och konstruerar mitt studieobjekt. Frågorna påverkas av den egna förförståelsen vilket bör beaktas i valideringsbedömningen. Jag har utifrån min egen förförståelse format intervjufrågorna i studien och därmed är jag även med och besvarar dem (Bergström & Boréus, 2000). Ur en teoretisk ansats säger nutidens förnuftskritik att språket alltid konstruerar eller definierar en verklighet och genom att göra det lyfter man alltid fram något och döljer något annat. Det finns alltså två sidor av samma mynt där det ena är sant och det andra är falskt. Genom att säga en sak utesluter man en annan och därigenom består världen alltid av ett urval och en tolkning (Thomassen, 2007). Applicerar man detta på min undersökning skulle man kunna tänka sig att någon annan intervjuare med sitt deltagande i intervjun är med och konstruerar andra svar och att det som lyfts fram då inte är samma som vid det tillfället då jag intervjuade.

I undersökningen har jag strävat efter att få så hög validitet som möjligt genom att de informanter jag valt ut varit specifika mot studiens ändamål. För att besvara frågeställningarna har jag ställt adekvata och relevanta frågor om ämnet. Carlström & Carlström Hagman (2006) kallar detta för innehållsvaliditet och det definieras med att frågorna skall vara karaktäristiska för studiens resultat. Jag var intresserad av att ta reda på hur personal på en familjecentral konstruerar föräldraskap och kön. Därför intervjuade jag personalen på en familjecentral om just det.

Om reliabiliteten kan tänkas vara låg anser jag ändå att validiteten är hög. Svenning (2003) skriver också om innehållsvaliditet och att den inbegriper att man täcker in alla aspekter av området man vill undersöka genom att man använder sig av flera infallsvinklar i de konkreta frågorna. När jag utformade intervjufrågorna ville jag fånga upp värderingar kring jämställdhet som skulle kunna bidra till en mer nyanserad bild därför innefattade min intervjuguide och mina underfrågor några aspekter som inte direkt kan kopplas till ett könsperspektiv just för att uppnå det.

6.9 Avgränsning och generaliserbarhet

Kvalitativa studier kritiseras för att inte vara generaliseringsbara (Brinkmann & Kvale, 2009). Min avsikt har inte varit att undersöka alla familjecentraler i Sverige och jag har inte heller haft den möjligheten. Hade jag velat göra studien generaliserbar hade urvalet sett annorlunda ut och arbetet hade blivit betydligt mer omfattande. (Carlström & Carlström Hagman, 2006) Därför avgränsar jag mig till de informanter på den utvalda familjecentralen och min studie säger endast något om dem. Undersökningen kan således ses som exemplifierande. Med begreppet extrapolering kan man anta att de diskurser som framträder *kan* tänkas uppkomma i situationer som är liknande de förhållande beskrivna i min studie (Larsson, 2005). Man kan alltså anta att andra familjecentraler med snarlika förutsättningar till viss del delar de uppfattningar som här ska presenteras.

6.10 Metodreflektion

För att göra undersökningen mer tillförlitlig kunde jag haft med fler informanter samt tagit upp och presenterat utvärderingen som gjorts på den aktuella familjecentralen. Jag är väl medveten om att fyra informanter kan anses lite men eftersom min studie syftar till att ge en exemplifierande bild anser jag att informanterna med sina olika yrkeskompetenser ändå kan belysa ämnet på ett tillfredsställande sätt.

Larsson (2005) skriver om metodtriangulering som ett sätt att öka kvaliteten och trovärdigheten i den kvalitativa undersökningen. Genom att exempelvis använda mig av observationer som kompletterande datainsamling hade jag kunnat nyansera och fördjupa informationen och därmed också stärka både validiteten och reliabiliteten (Larsson, 2005). Jag är medveten om fördelarna men har ändå valt att inte göra det på grund av både tidsaspekten samtidigt som jag inte varit så intresserad av just det. Hade jag getts möjligheten hade jag istället velat göra en jämförande studie med en annan familjecentral för att se skillnader och likheter och vad de i så fall kunde bero på.

Något som väckte funderingar var svårigheten att ge feedback under själva intervjun utan att påverka intervjupersonen. Vid vissa tillfällen uppstod förvirring över vad jag var ute efter och jag upplevde att informanterna förväntade sig att jag skulle ge dem bekräftelse på att dom svarat "rätt". Jag har försökt undvika att ställa ledande frågor, vilket inte heller är önskvärt, men Brinkmann & Kvale (2009) skriver att man med ledande frågor syftar till att pröva tillförlitligheten och verifiera

svaret och att det inte behöver vara intervjufrågorna i sig som anses vara ledande utan andrafrågor som följer på ett svar eller reaktioner från intervjuaren. Jag anser inte att mina frågor varit ledande men kan inte garantera att viss respons kan ha uppfattats sådan. Brinkmann & Kvale (2009) säger vidare att man lär sig konsten att intervjua genom praktisk utövning. Att bli en skicklig intervjuare kräver övning och erfarenhet och jag har genom denna undersökning fått många värdefulla insikter.

7. Resultat/Analys

Först i detta kapitel kommer en kortfattad beskrivning av den familjecentral jag koncentrerar min undersökning till. Det är för att ge en levande och mer övergripande bild av verksamheten.

Jag har valt att tematisera min analys som följer av mina frågeställningar och jag kommer dessutom att varva resultat med analys eftersom jag anser att texten blir mer sammanhängande på så vis.

Genomförandet är tänkt som en trestegs raket där den ena frågeställningen mer eller mindre hjälper till att besvara den andra och så vidare. Jag börjar med temat pappors deltagande som kan ses ligga till grund för det andra temat jämställdhet. När dessa två besvarats kan man se hur föräldraskapet gestaltas på familjecentralen, vilket jag ämnar avhandla i det sista temat. Jag avslutar kapitlet med en slutreflektion där jag även ger förslag på vidare forskning. För att hantera anonymiteten har jag på enklaste sätt valt att kalla informanterna för Intervjuperson 1, Intervjuperson 2 osv.

7.1 Beskrivning av familjecentralen

Den familjecentral som står i fokus för min undersökning ligger i en mindre kommun i Sverige. Det övergripande syftet för familjecentralen är att medverka till god hälsa för barn 0-6 år. Här finns flera verksamheter representerade; MVC, BVC, Öppna förskolan, Familjeförskolan och Babycafé med rytmik. Den öppna förskolan riktar sig till alla föräldrar med barn i åldrarna 0-5 år. Här samlas man kring olika aktiviteter två gånger i veckan. Denna pedagogiska verksamhet drivs av en kurator/samordnare och en förskollärare och fyller flera sociala funktioner.

Familjeförskolan är en riktad verksamhet till de föräldrar som behöver extra stöd i sin föräldraroll. Här blir man inskriven om man har behov och man är max åtta i barn i gruppen, förutsatt att det är två personal som arbetar. Hit kan man även komma redan när man är gravid. Man samlas två gånger i veckan och här arbetar personalen mycket flexibelt. Ibland kan man behöva hämta föräldrar och barn som inte, på grund av olika orsaker kan förmå sig komma på egen hand. Babycafét har öppet en gång i veckan och då samlas man med mycket små bebisar kring musik och rytmik. På

familjecentralen erbjuds även babymassage och två personal är utbildade instruktörer. Alla bebisar mellan 0-6 månader erbjuds detta. Kuratorn erbjuder stödsamtal till de som behöver och man anordnar bland annat nätverksmöten och liknade vid behov. Här hålls även generella föräldrastödsprogram i form av COPE. Jag väljer att inte gå närmare in på BVCs och MVCs verksamheter eftersom de flesta känner till dessa. På familjecentralen arbetar kurator, specialpedagog, förskollärare samt distriktssköterskor/barnmorskor inom BVC och MVC.

7.2 Pappors deltagande

Samtliga informanter målar upp bilden av pappors deltagande som störst när MVC har sin föräldrautbildning. Då är nästan alltid alla pappor närvarande. Som skäl för detta anges att MVC förlagt sin utbildning till två heldagar och att det kan vara lättare för pappor att ledigt hela dagar. Sen tycks deltagandet minska strax efter att bebisen fötts, mycket beroende på att en av föräldrarna börjar jobba. Enligt mina informanter är det med största sannolikhet pappan. Två av informanterna pekar på tiden som en bidragande faktor för pappors frånvaro och att man med exempelvis BVC grupper om två timmar dagtid gör det svårt för dem att ta ledigt. Senare när barnet blivit större hittar papporna tillbaks till familjecentralen, åtminstone en del av dem. *"Det gäller att få hit dom första gången"* säger en informant och pekar då också på att mammor som varit på familjecentralen från början finner det naturligt att fortsätta. Av den utvärdering som gjorts på familjecentralen framgår det att pappor är i minoritet. Dock problematiseras detta inte i rapporten, vilket kan tolkas som att en underrepresentation av pappor inte ses som ett större problem.

Även om jag i min undersökning syftar på deltagande på familjecentralen har jag även haft en ambition om att ta reda på hur pappors deltagande kan uppfattas bland personalen i andra sammanhang. En del pratar om rent praktiska saker, att kunna massera både bebis och mamma, ge smärtlindring och serva den gravida kvinnan. Men man kan även urskilja diskurser om deltagande som pekar på strukturer där bägge föräldrar ses som medskapare. Kvinnan både ges och tar automatiskt huvudansvaret för omsorgen medan männen tar rollen som en pappa i periferin. I samtliga utsagor ges en bilden av att kvinnor och män själva befäster traditionella könsroller vilket får konsekvenser för pappors delaktighet. *Mammorna ger nog ej alltid "plats" för papporna* säger Intervjuperson 4. Hon säger vidare, att när papporna kommer själva på besök/möten så har de ibland med sig en lapp från mamman med frågor. Detta skulle man kunna tolka som ett uttryck för

att mammorna inte alltid litar på att pappan fixar det, vilket även styrks av Intervjuperson 3 som vid ett tillfälle målar upp en inte allt för skön bild av mammans attityd mot pappan; *"lille vän, så där ska du inte sätta på barnet...(blöjan, kläderna min anm.)"*.

Enligt Thomsson (2003) får makt fäste till följd av bland annat aktiva handlingar, och genom att inte släppa in mannen reproducerar kvinnan isärhållandet av könen där hon titulerar sig själv som den primära omsorgsgivaren. Här ser jag på makt som Foucault (Connell, 2002) beskriver den, som diffus och intimt utövande. Det som vid första anblicken visar sig vara kvinnans makt över hemmets sfär kan med hjälp av socialkonstruktivistisk teori, dekonstrueras och vad framträder då? Som Barlebo Wenneberg (2001) påpekar, kan man inte veta om det som finns under ytan ska ses som sanning eller en social konstruktion. Väljer jag att tolka det genom ett könsmaktsperspektiv kan jag liksom Hirdman (2008) se prov på att vi inte så lätt kan rucka på strukturer där nedärvda "självklarheter" präglar vårt handlande. Den bild av mamman som Intervjuperson 3 ger, bekräftar gamla föreställningar om att mamman är expert på barn och pappan är den tafatte mannen som ska "hjälpa till".

De dominerade diskurser som präglar familjelivet visar sig tydligt här och med en koppling till Connells (2002) resonemang om genus kan vi se hur dom sociala relationernas förhållande till den reproduktiva arenan bidrar till att upprätthålla strukturer som får konsekvenser för pappans deltagande. *"Det handlar lika mycket om att mammorna är tvungna att lära sig att släppa ifrån sig och släppa in som det handlar om att papporna får lära sig att ta"* Citatet får avslutande sammanfatta resonemanget.

De förväntningar man har på mammor och pappor får också konsekvenser för pappans deltagande, vilket följande citat belyser. Här utgår Intervjuperson 1 från en egen erfarenhet men det visar ändå tydligt hur föreställningar kan gestalta sig och ger dessutom en alternativ förklaring till varför inte männen närvarar i större utsträckning *"..här har man kanske gått hos barnmorskan själv i många år... det är ju inte så att jag tar med mig min man bara för att jag... nä, nä det gjorde inte jag i alla fall. Nä men gud, det gör jag själv, jag går själv. Jag har inte en tanke på att jag skulle ta med nån. Men det är ju inget krav heller liksom, sen vet jag att det är några som har följt med som jag har tyckt, att nä gud, det kan jag göra själv, tyckte jag. Men om någon hade sagt det, att nu vill jag*

träffa er båda nästa gång. Då hade det inte varit ett problem, eller problem... det e ju inga problem, det e ju bara mer att det... jag tyckte det var onödigt...".

Resultat från Storms (2009) masteruppsats visade att gamla mönster kring kön fortfarande lever kvar inom äldreomsorgen och att personalen bidrar till att befästa könsidentiteterna hos brukarna. Interaktionerna mellan personal och brukare kännetecknades framförallt av personalens egna föreställningar, vilket i sin tur påverkade deras handlingar. Detta applicerat på min undersökning kan förklara hur föreställningen om något bidrar till att man handlar utifrån invanda strukturer. I Jämtland län visar man prov på hur man kan undvika att återskapa dessa strukturer. Där har man utbildat personal i genusfrågor i syfte att bryta det traditionella synsättet på föräldrar. Man hävdar att man i praktiken förutsätter att mamman ska vara föräldraledig och att kraven som ställs på män är betydligt lägre. Därför har genusprojektet bidragit till utformningen av Nio föräldraråd vilket ger personalen på MHV och BHV utgångspunkter i samtal med föräldrar ur ett genusperspektiv (www.familjecentraler.se).

En informant berättar att i telefonkontakten med föräldrar, när hon ska erbjuda en av familjecentralens service, lämnar pappan oftast över luren till mamman trots att hon inte bett om att få prata med mamman. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt synsätt skapas vår verklighet i de sociala interaktionerna och med Johanssons (2006) verbperspektiv kan man tänka sig att pappan i vårt exempel, *gör* kön (Payne, 2002). I samtalet är pappan med och skapar strukturer som bidrar till vårt sätt att uppfatta världen och hjälper dessutom till att återskapa normer som befäster könsskillnader. Exemplet visar hur man är med och upprätthåller system genom att tyst acceptera befintliga genusstrukturer (Conell, 2002; Elvin-Nowak & Thomsson, 2003).

Hittills har jag belyst olika aspekter på hur man kan *förklara* pappors deltagande, eller frånvaron av det, men hur arbetar man rent konkret, på familjecentralen för att öka pappors deltagande? Här träder en bild av frivillighet in. Två informanter beskriver hur de arbetar för att öka deltagandet genom att välkomna papporna. Man bjuder in papporna och talar om att dom är "*jättevälkomna*" att delta i exempelvis aktiviteter eller grupper. Man försöker få dem att inse hur viktiga dom är för sina barn genom att prata med papporna om det. På familjecentralen har diskussioner förts huruvida särskilda pappagrupper eller föreläsningar adresserade till pappor, skulle locka fler män till

verksamheten. I talet om detta tas både för- och nackdelar upp med sådan specifik riktad verksamhet upp. En informant berättar att hon frågat en pappa om han trodde det skulle finnas intresse för pappagrupper men han hade då blivit förnärmad. *"Han var ju förälder precis som alla andra föräldrar"*. Hon funderar på effekterna av grupperna, skulle de kunna locka andra pappor som normalt inte vistas på familjecentralen? Personalen på familjecentralen planerar att dela ut en enkät riktad till män för att ta reda på eventuellt intresse och behov.

7.3 Jämställdhet

Intervjuperson 1 säger *"Jag kan inte säga... säga att det liksom e så himla jämställt hela vår verksamhet, för det e den inte, för det e utifrån ett kvinnligt perspektiv. Och jag är kvinna."* Detta kraftfulla citat får inleda detta stycket om hur man arbetar med jämställdheten i föräldraskapet. Man har vid starten av familjecentralen diskuterat jämställdhet men en tvetydig bild framträder om detta är något som görs aktivt i verksamheten och i de aktiviteter som erbjuds. Det framgår klart att när det gäller kontakt med föräldrar, via telefon, brev eller i möten så vänder man sig till den det berör. Det är alltså situationen och inte könet på föräldern som avgör. Där är alla informanter samstämmiga. Man har i utformningen av lokalerna tänkt på att i första hand locka barnet. Två av informanterna nämner att det ska finnas ett utbud riktat till män i form av exempelvis specifika tidningar. Men man lägger även tillbaka ansvaret på pappan genom att säga det som är riktat till *föräldrar* också borde locka pappor.

Även om man kanske inte rent konkret talar om jämställdhet i så stor utsträckning ger informanterna indirekt exempel på konsekvenser av det ojämlika föräldraskapet. Intervjuperson 2 beskriver en bild av när pappan inte blivit insläppt eller aktivt tagit sig an föräldrarollen, hur detta i ett senare skede påverkar barnet och även relationen mellan föräldrarna. *"När barnet blir trotsigt... då brukar mammorna ibland säga att det är så fruktansvärt jobbigt för att han får inte lägga, han får inte mata, han får inte...så va. När jag frågar, hur har ni haft det innan? Då e det ofta så att pappan inte har funnits där på det sättet"*. Avslutningsvis säger Intervjuperson 2 att det är skillnad om papporna varit en delaktig förälder som tagit mer ansvar. Har föräldrarna inte delat på föräldraskapet kan man inte förvänta sig att barnet vänder sig lika mycket till båda. Intervjuperson 3 pekar på pappan som den första manliga förebilden för sina barn. Hon tecknar bilden av tonårstjejen som söker bekräftelse av killar genom att gå halvt avklädd i högstadiet. En pappa som ser och som

bekräftar sitt barn kan ge sitt barn den självkänslan som säger att hon duger precis som jag är. Dessa konsekvenser som skapas av ojämlikhet i familjelivet är precis det som Gruber (2002) lyfter fram i sin studie. Likt Hirdman (2008) pekar hon på de negativa effekter som följer av strukturella maktförhållanden. De negativa konsekvenserna i det här fallet är att pappor får ökade svårigheter att i ett senare skede att träda in i barnets liv och att barnen inte får den uppmärksamhet dom behöver. Gruber (2002) skriver även att skillnader mellan könen ses som en fördelnings konflikt. På sättet vi distribuerar arbetet påverkar skillnaderna. Blir uppdelningen av arbete jämställt blir könsskillnaderna mindre. Även om jag i resonemanget ovan behandlar delaktigheten i föräldraskapet kan man ändå anta att omsorg kring barn även innefattar arbetet knutet till hemmet.

Informanterna visar på en medvetenhet som säger att barnen påverkas av om papporna varit aktiva i sitt föräldraskap eller inte och möter i sitt arbete på problem genererade utifrån detta. Berg Wikander (2006) säger att det finns en ambition att inrikta sig mer på preventiva åtgärder men att det finns en tröghet som gör att det tar tid att förändra traditionella arbetssätt. Intervjuperson 4 säger, att uppmärksamma och förbebygga risker ingår i hennes arbetsuppgifter men att man inte reflekterar speciellt över jämställdhet i arbetsgruppen. Lundström Mattsson (2004) som också tar upp förebyggande arbete ser familjecentralen som en möjlig arena där fokus skulle kunna läggas på prevention istället för att koncentrera insatserna till redan etablerade problem. Utifrån Lundström Mattssons (2004) resonemang skulle man med hjälp av förebyggande åtgärder kunna motverka ojämlikhet i föräldraskapet genom att lägga fokuset där. Kanske skulle man kunna utforma de olika nivåerna, universellt, selektivt och indikerat förebyggande utifrån ett genusperspektiv och på så vis skapa en naturlig arena för frågor kring jämställdhet? Huruvida man tar upp dessa frågor med föräldrarna verkar bero på resurser. En informant säger att dom är tidspressade och att det är så mycket annat man måste hinna med.

Familjecentralen i min undersökning riktar sig med vissa föräldrastödsprogram till alla samtidigt som man med familjeförskolan arbetar med mer riktad verksamhet. Intervjuperson 2 beskriver familjecentralen som förändringsbar där man ska kunna anpassa och förändra verksamheten utifrån de behov som finns i kommunen. Sett ur ett vidare perspektiv kan detta innebära att familjecentraler ser olika ut beroende på kommunens utformning, behov och prioriteringar. Om man ska göra en internationell jämförelse med Sure Starts familjecentraler i Storbritannien finner vi många likheter

där båda utgår från vissa satta kriterier men utformas lokalt efter behov. Vad som dock skiljer är att Sure Start riktar sin verksamhet mot bekämpande av fattigdom och har utformat specifika åtgärder utifrån det (www.socialstyrelsen.se; www.publications.parliament.co). Den syn man har på problem påverkar utformningen av verksamheterna. Kan man då konstatera att om man inte uppmärksammar könsmaktsstrukturer som ett problem, utformas heller inga insatser eller åtgärder utifrån det? Vem säger att den svenska familjecentralen har den bästa utformningen? Kan det finnas alternativa sätt att utveckla arbetet på? Jämförelsen ger nya infallsvinklar som kan vara intressanta att ha i beaktning i utvecklingsarbeten av familjecentraler.

För att återknyta till konsekvenserna av ett ojämställt föräldraskapet ska vi titta närmare på utformningen av familjecentralen. Det citat som inledningsvis belyste informantens upplevelse av verksamheten får guida oss vidare till hur det ser ut på familjecentralen. Samma informant ger bilden av att det är mest mammor som besöker familjecentralen. Att det bara är kvinnor som arbetar där tror hon avspeglar sig på utformningen av aktiviteter och på sättet man arbetar. Storm (2009) pekar på att kvinnodominansen inom omsorgsarbete sätter prägel på verksamheten som påverkar hela organisationen och de som arbetar där. Vilket direkt kan kopplas till familjecentralens verksamhet.

Man kan även koppla kvinnodominansen till vad som anses vara "normalt" i samhället. Genom det patriarkaliska systemets ena princip, isärhållandet, formas organisationer utifrån könstillhörighet. Så länge man inte problematiserar systemet, vidmakthålls strukturerna och könsmaktsordning består (Thomsson, 2003). Hamreby (2004) poängterar vikten av att synliggöra maktstrukturerna. Den könsblindhet som präglat den sociala arbetets praktik har medverkat till att flickor och kvinnor tidigare osynliggjorts. Paradoxalt vill jag nu hävda att i detta sammanhang, är det *pappan* som osynliggörs. I alla fall när det kommer till frågan om hur mycket utrymme som avsätts för pappor i verksamheten. Det fokus som läggs på mamman bidrar till minskat utrymme för pappan: "...*man tappat bort papporna litegrann att man alltså inte... plockar upp deras oro eller deras tankar...*".

7.4 Föräldraskap

Jag har återgett resultat av pappors deltagande vilket är sammanbundet med jämställdheten så till vida att om pappor inte är delaktiga i större utsträckning påverkar det jämställdhet i familjen.

Förväntningar på mammor och pappor återspeglas utifrån de strukturella system som präglar familjecentralen vilket ovan visat sig vara en kvinnodominerad praktik. Ingen av informanterna ger intrycket av att föräldraskapet i sig skulle vara könsuppdelat. De talar om föräldraskapet som ett ansvar delat på två. Intervjuperson 4 säger att pappan idag tar större ansvar kring omvårdnadsarbetet än tidigare och att de visar på större intresse.

Ingen av informanterna uttryckte att det fanns någon större skillnad i att ge omsorg till sina barn däremot visade sig en uppfattning om att män och kvinnor är i grunden olika. Det gavs olika skäl för detta. Någon pekade på att det var sociala strukturer och att formandet av vad som manligt och kvinnligt redan börjar när barnen är pyttesmå. Någon tryckte först mer på biologiska skillnader men svängde under samtalets gång till att mer se det som skillnader skapade av oss själva.

Intervjuperson 3 gav exempel på hur skillnader mellan män och kvinnor ger oss olika positioner i samhället: *"Och männen har ofta tuffa jobb också och klättrar (karriärmässigt, min anm.) och det beror ju på oss kvinnor också att vi inte får en massa viktiga positioner i samhället därför att vi prioriterar det inte. Kvinnor är ju inte mindre intelligenta än män och ändå har vi mycket färre ledande positioner och det måste ju bero på att vi har annat att göra eller annat vi prioriterar"*.

Familjecentralen är en kvinnodominerad verksamhet vilket påverkar utformningen densamma. Det resonemang som förs här ovan visar tydligt på hur könsmaktsordningen med mannen som norm bidrar till hierarkiska strukturer (Hirdman, 2008). Sett ur socialkonstruktivistiskt perspektiv kan man se hur kunskap om något konstrueras i den sociala gemenskapen. Om familjecentralen påverkas av den kvinnliga dominansen och verklighetsuppfattningen präglas av den kunskapen som görs i interaktioner är det viktigt att vara medveten om vad man förmedlar eftersom det skapas en cirkulär process av kunskapen (Thomassen, 2007). Hur man ser på föräldraskap påverkas av strukturella system och återskapas i samspel med andra. Eftersom man enligt både Conell (2002) och Johansson (2006) kan ersätta en konstruktion med en annan kan man anta att ett aktivt genusperspektiv skulle bidra till en förändrad diskurs.

Hjortsjö (2005) tar upp begreppet institution som en organisation innefattad av normativa och regulativa strukturer, där upprepade handlingar påverkar människors kognitiva handlingssätt. En organisation kan därmed förstås genom institutionalisering. Hon skriver *att normgivande faktorer*

tolkas av individer inom en organisation, som socialt "sanna" fakta, varigenom de omvandlas till något självklart och för-givet taget (Hjortsjö, 2005, sid. 18). Hon säger vidare att institutionaliseringen leder till ökad likriktning och en minskad mångfald eftersom organisationer inom samma område implementerar samma normerade uppfattningar. För att koppla ihop Hjortsjö's resonemang med min undersökning kan man här dra paralleller till konstruktioner kring föräldraskap. Kan man tänka sig att avsaknaden av aktiva gemensamma diskussioner kring föräldraskap och kön bidrar till den institutionalisering Hjortsjö (2005) skriver om?

7.5 Slutreflektion och vidare forskning

Lundström Mattsson (2004) skriver att det förespråkas en utveckling mot mer hälsofrämjande arbete inom barnhälsovården. Hon tar avstamp i lagtexter och bland annat i ett betänkande angående barnmisshandel där det står att man parallellt med det hälsofrämjande arbetet bör arbeta preventivt med syfte att förebygga våld och annan skadlig behandling av barn. Detta resonemang överfört till preventivt arbete för ett gott föräldraskap bidrar till att man genom samma arbetssätt kan få flera vinster. Om nu primärsyftet är att förhindra exempelvis våld mot barn så utesluter det inte att man med en medvetenhet kan få effekter med arbetet på andra plan. Att förebyggande arbete har flera goda effekter är ingen nyhet men att öka förståelsen för nyttan med att inta ett genusperspektiv tror jag kan hjälpa till att maximera resultaten.

Vad jag tyckte visade sig relativt tydligt är hur präglad personalen är av sin egen yrkesprofession och hur detta påverkar utformningen av arbetet. Eftersom jag av etiska skäl valde att inte gå närmare in på detta kunde jag inte granska detta närmare i min analys. Dock tycker jag att perspektivet är intressant och att man kanske ska belysa det närmare i andra undersökningar.

Ett av resultaten som framkom pekade på att de pappor som varit hemma mer med barnet har helt andra förutsättningar i sitt föräldraskap än de som inte varit med barnet i samma utsträckning. Samtliga intervjupersoner säger att föräldrarnas relation sinsemellan påverkar barnet. Detta anser jag hänger ihop. Om mamman drar det största lasset hemma, kommer det med sannolikhet påverka relationen vilket i sin tur påverkar barnet. Det utlöser en spiral av händelser som kan få negativa konsekvenser för familjen. De svårigheter som uttrycks kan minskas genom att man tydliggör och betonar vikten av båda föräldrars ansvar.

Jag tyckte mig märka att mina frågor startade en process hos mina informanter och att det väcktes frågor och självreflektioner kring genus. Men det väcktes även nya frågor hos mig som jag i efterhand inser att jag borde ställt för att kunna fördjupat mig i ämnet ytterligare. Ser personalen att det är ett *problem* att männen inte deltar i lika stor utsträckning som kvinnorna? Vad tror dom att det får för konsekvenser?

Storm (2009) använder sig av ett intersektionellt perspektiv i sin undersökning, för att se hur kön samvarierar med etnicitet och sexualitet. Som förslag till vidare forskning skulle det vara intressant att använda sig av ett sådant perspektiv fast i stället för sexualitet använda sig av klass som identitetskategori. Genom att se hur makt och ojämlikhet ställer sig till kategorierna kön, etnicitet och klass hade man kunnat öppna upp gränser mellan sociala kategorier och upptäcka nya maktordningar.

Källförteckning:

- Barlebo Wenneberg, S (2001). *Socialkonstruktivism- positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber AB.
- Berg Wikander, B (2006) *Familjecentralen- integrerad verksamhet för barnets bästa*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Bergström, G & Boréus, K (2000). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bing, V (2005). *Föräldrastöd och samverkan. Familjecentralen i ett folkhälsoperspektiv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.
- Brinkman, S & Kvale, S (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Brückner, M (2002). *Gender as a Structural Category: Its Significance in Social Work*. I Gruber, C & Stefanov, H (2002). *Gender in social work promoting equality*. Dorset: Russel House Publishing Ltd.
- Burr, V (2003). *Social constructionism*. London: Routledge.
- Bäck-Wiklund, M & Franséhn, M (2003). *Inledning*. I Bäck-Wiklund, M & Franséhn, M & Johansson, H & Johansson, T (2003). *Den dolda könsdiskursen. Mödrar, söner och frånvarande fäder*. Danmark: BookParter A/S.
- Carlström, Inge & Carlström Hagman, Lena-Pia (2006) *Metodik för utvecklingsarbete och utvärdering*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Danermark, B & Kullberg, C (1999). *Samverkan. Välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Elvin-Nowak, Y & Thomsson, H (2003). *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag AB.
- Enell, S (2007) *Kunskapsöversikt om familjecentraler*. FoU-rapport 2007:2. Jönköping: Luppen Kunskapscentrum.
- Flink, J & Lundqvist, Å (red) (2009). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber.
- Gruber, C & Stefanov, H (2002). *Gender in social work promoting equality*. Dorset: Russel House Publishing Ltd.
- Hirdman, Yvonne (2008). *Genus, om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Hjortsjö, M (2005) *Med samarbete i sikte. Om samordnade insatser och samlokaliserade*

familjecentraler. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

Hydén, M (2002). *Har sociala problem ett kön?* I Meeuwisse, A & Swärd, H (2002) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.

Johansson, Helena (2006). *Brist på manliga förebilder: Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik*. Göteborg: Intellecta Docusys.

Johansson, T (2009). *Familjeliv*. Malmö: Liber.

Larsson, Sam (2005). *Kvalitativ metod: en introduktion*. I: Larsson, Sam/Lilja, John/Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Lundqvist, Å & Roman, C (2009). *Politiska regleringar och akademisk diskurs. Svensk familjepolitik under 70 år*. I Flink, J & Lundqvist, Å (2009). *Välfärd, genus och familj*. Malmö: Liber AB.

Lundström Mattsson, Å (2004). *Socialt förebyggande arbete- med familjecentralen som arena*. FoU-Södertörns Skriftserie nr 41/04. Sollentuna: Intellecta Docusys AB.

Löf, D (2005). *Informationssökning*. I Larsson, S & Lilja, J & Mannheimer, K (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.

Storm, P (2009). *Kvinnor och män i avlönat omsorgsarbete. Hur kön, etnicitet och sexualitet kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem*. Stockholm: Stockholms universitet: Institutionen för socialt arbete.

Svaleryd, K (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber AB.

Svenning, C (2003). *Metodboken*. Eslöv: Lorentz Förlag.

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.

Internetkällor:

1 <http://www.familjecentraler.se/WebControls/Upload/Dialogs/Download.aspx?ID=15362>, 2011-04-05.

2 <http://familjecentraler.se/WebControls/Upload/Dialogs/Download.aspx?ID=13814>, 2011-04-18.

<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200910/cmselect/cmchilsch/130/130i.pdf>, 2011-04-18.

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8845/2008-131-16_200813116.pdf,

C-uppsats
SQ1562
VT 2011

Therese Ernstsson
Klass A

2011-04-05, 2011-04-18.

Bilaga 1

Intervjuguide för familjecentralen

Bakgrund

- Namn:
- Ålder:
- Befattning/yrke:
- Hur många verksamma år i yrket:
- Vad har du jobbat med innan?

Familjecentralen

- Berätta kortfattat om verksamheten
- Vad är din roll på familjecentralen?
- Vilka aktiviteter finns på familjecentralen och hur är dom utformade?

Föräldraskap

- Vad tänker du på när jag säger föräldraskap?
- Vad kännetecknar ett gott föräldraskap kontra ett bristfälligt?
- Tänker du att det finns manliga och kvinnliga skillnader kring att ge omsorg till barnen? Hur märks det i så fall?
- Förväntar man sig olika av mammor respektive pappor? Vad tror du det beror på i så fall?
- Tycker du att det finns skillnader på föräldrarna beroende på kön?
- Tror du att det finns ett samband mellan föräldraskapet och hur relationen mellan föräldrarna ser ut?

Jämställdhet

- Vem vänder du dig till i första hand när du ska kontakta en förälder? Vad tror du det beror på?
- När/Om du skickar en kallelse, vem adresserar du till?
- När du träffar båda föräldrar, vänder du dig till båda eller pratar du mest med en av dem?
- Reflekterar ni i arbetsgruppen på jämställdhet i föräldraskapet? Hur ser det ut i så fall?
- Har ni diskuterat/funderat/jobbat på utformningen av familjecentralen utifrån ett genusperspektiv? Exempelvis väntrum/möteslokaler etc.

Pappor

- Arbetar ni med att få pappor att delta aktivt på familjecentralen? Hur görs detta i så fall?
- Diskuterar ni i arbetsgruppen om hur man skulle kunna få med pappor i större utsträckning?
- Diskuterar ni pappors deltagande med föräldrarna tillsammans eller med mammorna? Hur förs resonemanget kring detta i så fall?
- Vilka möjligheter tror du att ni har på familjecentralen att i framtiden öka pappors deltagande?

Bilaga 2

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete
Therese Ernstsson

Information för deltagande i C-uppsatsen "Föräldraskap och kön- en kvalitativ studie om genusperspektiv på en familjecentral."

Hej!

Mitt namn är Therese Ernstsson och jag läser på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Som en del i min utbildning ingår det att skriva en C-uppsats. Jag är intresserad av genusfrågor och har valt att i min uppsats skriva om hur personal på en familjecentral konstruerar föräldraskap, dvs. hur ni som arbetar på/kring familjecentralen ser på föräldrar och vad ni anser att det innebär att vara mamma respektive pappa. Tidigare forskning säger att familjecentraler är en kvinnodominerad verksamhet och att pappor är underrepresenterade. Därför tycker jag att det är intressant att ta reda på hur man bland annat arbetar för att öka pappors deltagande.

Jag tillämpar Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilket betyder att jag informerar om undersöknings syfte, vilket jag gjort ovan. Deltagandet är frivilligt och man har rätt att avbryta när som helst (eller låta bli att svara på vissa frågor). Genom att skriva under den bifogade bilagan ger man sitt samtycke till deltagandet. Du kommer att vara anonym i c-uppsatsen men eftersom det är en liten familjecentral med få personal kan jag inte garantera anonymitet gentemot de andra i verksamheten.

Med vänlig hälsning

.....
Therese Ernstsson
e-mail: [xxx](#)
mobil: xxx

Bilaga 3

GÖTEBORGS UNIVERSITET Institutionen för socialt arbete Therese Ernstsson

Information för deltagande i C-uppsatsen "Föräldraskap och kön- en kvalitativ studie om genusperspektiv på en familjecentral.

Hej!

Mitt namn är Therese Ernstsson och jag läser på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Som en del i min utbildning ingår det att skriva en C-uppsats. Jag är intresserad av genusfrågor och har valt att i min uppsats skriva om hur personal på en familjecentral konstruerar föräldraskap, dvs. hur ni som arbetar på/kring familjecentralen ser på föräldrar och vad ni anser att det innebär att vara mamma respektive pappa. Tidigare forskning säger att familjecentraler är en kvinnodominerad verksamhet och att pappor är underrepresenterade. Därför tycker jag att det är intressant att ta reda på hur man bland annat arbetar för att öka pappors deltagande.

Jag tillämpar Vetenskapsrådets forskningsetiska principer vilket betyder att jag informerar om undersöknings syfte, vilket jag gjort ovan. Deltagandet är frivilligt och man har rätt att avbryta när som helst (eller låta bli att svara på vissa frågor). Genom att skriva under den bifogade bilagan ger man sitt samtycke till deltagandet. Du kommer att vara anonym i c-uppsatsen men eftersom det är en liten familjecentral med få personal kan jag inte garantera anonymitet gentemot de andra i verksamheten.

Eftersom tiden för min uppsats är begränsad önskar jag svar från dig senast fredag den 8 april men gärna tidigare om möjligheten finns. Jag har numrerat frågorna så du lätt kan skriva dina svar på de bifogade bladen. Är det något som är oklart med frågorna eller om du undrar något annat, tveka inte att kontakta mig.

Jag vore mycket tacksam för ditt deltagande då du med din yrkesroll kan bidra med viktig information. **Jag vill dock återigen poängtera att det är frivilligt.**

Med vänlig hälsning

.....
Therese Ernstsson
e-mail: [xxx](#)
mobil: xxx

Bilaga 4

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete
Therese Ernstsson

Samtycke för deltagande i C-uppsatsen "Föräldraskap och kön- en kvalitativ studie om genusperspektiv på en familjecentral".

Härmed samtycker jag till att delta i nämnda uppsats och att medverka i en intervju. Jag har tagit del av muntlig information om uppsatsens syfte. Jag har därmed informerats om innebörden av mitt deltagande, att min medverkan är frivillig och att jag kan avbryta när som helst samt att den information jag ger kommer att behandlas på ett sådant sätt att min identitet inte röjs.

.....
Datum och ort

.....
Namn